Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih

Vodnik

O Vrtu

Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih (Vrt) je bogata zbirka spominske in druge drevnine in je živi spomenik žrtvam trpljenja zaradi fašizma in nacizma ter opomin bodočim rodovom. Vrt je zavarovana vrtno arhitekturna dediščina in je vključen v mrežo devetih botaničnih vrtov in arboretumov v Sloveniji.

Vrt upravlja Ustanova dr. Šiftarjeva Fundacija. V Vrtu je postavljena Raziskovalna postaja Prekmurje Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (www.zrc-sazu.si).

Odprto

Vrt je odprt za javnost vsak dan od marca do novembra, od 8:00 do 18:00. Vstopnine ni.

Kontakt za vodene skupine in druge informacije

t: +386 (0)40 213 910, +386 (0)41 677 782
e: siftarjeva.fundacija@siol.net, marjan.siftar@gmail.com
www.dr-siftar-fundacija.org
sl.wikipedia.org/wiki/Ustanova_dr._Šiftarjeva_fundacija

Naslov

Ustanova dr. Šiftarjeva Fundacija
Petanjci 19, 9251 Tišina

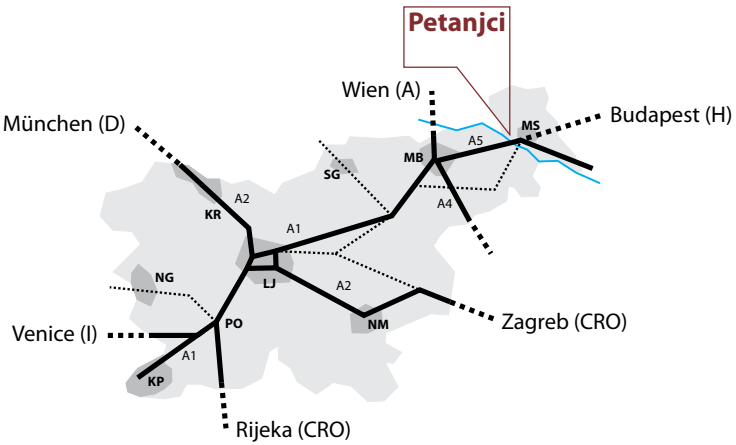

Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih

Druga dopolnjene izdaja – 2018

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija je leta 2016 slavila 20-letnico delovanja

Drugo, dopolnjeno izdajo Vodnika posvečamo častnemu članu Ustanove, akad. dr. Antonu Vratuši (1915–2017), soustanovitelju Ustanove in nepogrešljivemu sodelavcu v vsem njenem dosedanjem delovanju. Akad. dr. Anton Vratuša je dal izjemno ustvarjalen prispevek za ohranjanje in razvoj Vrta spominov in tovarištva na Petanjcih ter uveljavljanje njegovega svobodoljubnega in humanističnega poslanstva ter pri ustanavljanju Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija in njenem delovanju na kulturnem, znanstvenem izobraževalnem, mednarodnem in na področju produktivnega medgeneracijskega sodelovanja ter za njeno vse bolj prepoznavno aktivno vlogo v lokalnem, slovenskem in čezmejnem okolju.

USTANOVA DR. ŠIFTARJEVA FUNDACIJA

TUKAJ JE BILO OD 19
UREDNIŠTVO MLADEGA
PREKMURCA, SEMKAJ SO S
POLETI 1941 ZAČELI
ILEGALNO DELO
Spomin sinov
Franca in Jože
Siffar

Kazalo

09 Vrt spominov – prostor s simbolnim sporočilom

09 Vrt kot spomin in opomin
10 Botanična zbirka s simbolnim pomenom
12 Petanjci in prostor ob reki Muri
12 Nastanek in razvoj Vrta
15 Vrt kot kulturni spomenik

19 Sprehod po Vrtu

19 Drevesa: žive priče in opomin
21 Drevesa in sila spomina
34 Doživimo Vrt!
38 Vrt kot park spominskih skulptur in muzejska zbirka

45 Življenje v Vrtu in njegov razvoj

45 Vrt je zatočišče in prizorišče
48 Jambori spominov in dobrega sosedstva
49 Dejavnosti ustanove dr. Šiftarjeve fundacije
56 Odprtost in povezanost Vrta s svetom
59 Financiranje Vrta
60 Uresničevanje revitalizacije Vrta in vzdrževalna dela
61 Pogled naprej

63 Več o ustanovi, Vrtu in življenju v njem

63 Izbrana bibliografija o Vrtu

68 Karta Vrta

70 Seznam izbrane drevnine v Vrtu

Vrt spominov – prostor s simbolnim sporočilom

Vrt kot spomin in opomin

Vrt je pomnik, opomin in spomin. Skrb za Vrt spremlja moto, ki ga je zapisal prof. dr. Vanek Šiftar, ustanovitelj in dolgoletni snovalec Vrta: *'Vsem mrtvim borcem proti fašizmu in nacizmu v večni spomin, živim v stalni opomin'.*

Himna Vrta 'Bosa pojdiva, dekle, obsorej', ki jo je napisal pesnik partizanskega gibanja Karel Destovnik Kajuh, govori o bolečini tega spomina.

Bosa pojdiva dekle obsorej

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjevih vej
sežem ti nežno v dlani koprneče.

Beli so, beli so češnje cvetovi,
temni, pretemni so talcev grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
taki so pali za našo svobodo.

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krilo nalomiva češnjevih vej,
da jih poneseš na talcev grobove.

Karel Destovnik Kajuh, maj 1943

Cvetoče češnje spomladi

Cvetoča hruška iz starega sadovnjaka, ob kateri je nekoč rasla vrba žalujka

Pesnika Toneta Pavčka je zgodba o Vrtu navdihnila, da je o njem napisal pesem in jo povedal na prireditvi *'Jambori spominov in dobrega sosedstva – Slovenska Istra'* v Vrtu maja leta 2010:

Vrbi žalujki

Posadila je dve vrbi žalujki
mati ob vhodu domači vrt.
Nanju prileteli dve sta gugulki,
zapeli življenju, pregnali smrt.

Tako je po smrti dveh sinov
mati odprla spominov in tovarištva pot.
Z njo je geslo 'stati in obstati'
ponovno zaznamovalo rod.

Potem so drevesa postala simboli
o mnogih deželah in mnogem zlu.
V krošnjah listje šumi še o boli,
a korenje o oazi miru.

Vzemi, popotnik, si čas za postanek,
za zrenje vase, v dalje in čez,
vabi te stari Šiftarjev Vanek,
vabi zelenilo dobrih dreves.

Tone Pavček, maj 2010

Botanična zbirka s simbolnim pomenom

Vrt spominov in tovarištva je zanimiva in bogata spominska botanična zbirka in je prostor spomina, opomina, miru in navdiha.

Vrt je simbolno in dejansko povezan z bogato zgodovino in kulturno ter naravno dediščino krajev ob reki Muri. Njegovo temeljno, humanistično sporočilo 'Žrtvam fašizma in nacizma v spomin, živim v opomin' potrjujejo in ohranjajo številna drevesa in druge rastline iz domačega in mednarodnega okolja. Na svojstven način izraža to tudi himna Vrta – pesem legendarnega pesnika slovenskega partizanskega gibanja Karla Destovnika-Kajuha *'Bosa pojdiva, dekle, obsorej...'*. V Vrtu je tudi drevo z domačije, kjer je padel ta veliki slovenski pesnik.

'Vrt sodi med najbogatejše rastlinske nasade glede na število in kvaliteto drevnine, v Sloveniji in tudi sosednjih državah', je že pred leti ocenil dolgoletni strokovni vodja Vrta, prof. dr. Aleksander Šiftar. Strokovnjaki Zavoda za spomeniško varstvo iz Maribora so že leta 1972 zapisali, da je to *'prirodosloven vrt z redkimi dendrološkimi posebnostmi'*. Krajinska arhitektka prof. dr. Ana Kučan pa je leta 1997 ocenila, da *'je vrt botanična in doživljajsko bogata struktura ob nespornem simbolnem pomenu'*. Ob neki priložnosti je tudi akademik prof. dr. Matjaž Kmecl zbranim na Petanjcih zatrdil, da *'kar je v Ljubljani pot spominov in tovarištva, je tu Vrt spominov in tovarištva'*.

Cvetoče povešave češnje spomladi

Zgodovinsko in simbolno vrednost Vrta potrjujejo tudi številna dejstva, povezana s samim Vrtom. Petanjci in svet ob Muri imajo bogato zgodovino, prav tako tudi družina Šiftar. Muzejska zbirka v Vrtu, ki je nastajala ob rastoči zbirki spominske in druge drevnine, pa hrani drobne delce spomina, kot so opeka iz Orandurja v Franciji, opeka iz Hirošime na Japonskem, okrvavljena zemlja iz Mamaja pri Volgogradu ter kapnik iz Postojnske jame. V Vrtu je tudi zbirka skulptur več avtorjev s humanističnim sporočilom in več simbolnih in etnografskih pomnikov.

Petanjci in prostor ob reki Muri

Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih leži v občini Tišina, na prostoru z dolgo in bogato zgodovino. Petanjci so ena najstarejših vasi v okolju. Vas je bila prvič omenjena leta 1229. Razvila se je kot otok med Muro in njenimi rokavi. Kraji ob Muri so življenjsko okolje plavčka ali barske žabe (*Rana arvalis*). Petanjski mineralni vrelec je tudi temelj znamenite blagovne znamke Radenska. Petanjci so imeli tisočletje pomembno vlogo kot obmejna vas Ogrskega kraljestva oz. Avstrije. Matični Sloveniji so bili kot del Prekmurja priključeni po sklepu pariške mirovne konference leta 1919. Tukaj se je pet tednov bil boj med partizanskimi enotami in Rdečo armado, ki je imela štab na Šiftarjevi domačiji na eni ter umikajočimi se nemškimi silami na drugi strani. Padlo je nekaj sto borcev, Petanjci pa so bili delno izseljeni in požgani.

Češnje ob cesti, ki vodi v Vrt spominov in tovarištva

Nastanek in razvoj Vrta

Šiftarjevi – oče Jožef, mati Apolonija ter njuni sinovi – so bili napredna kmečka družina iz Petanjcev v Prekmurju. Ko se je oče Jožef po prvi svetovni vojni srečno vrnil s soške fronte so ob robu svojega posestva, tik ob cesti, postavili kapelico v gotskem slogu v spomin na padle sovaščane.

Kapela nosi spominski plošči v spomin vseh vaščanov, ki so izgubili življenje med prvo in drugo svetovno vojno v različnih vojskah, taboriščih, ujetništvu in zaporih, ne glede na svoja verska in politična prepričanja in opredelitve. Prva plošča je bila postavljena že ob izgradnji

Oče Jožef in mati Apolonija Šiftar

kapelice, druga pa takoj po drugi svetovni vojni. V 30. letih 20. stoletja je bilo na Šiftarjevi domačiji shajališče napredne prekmurske mladine. Tu je delovalo uredništvo Mladega Prekmurca, literarno-kulturnega glasila prekmurskih študentov. V zadnjih dveh letih njegovega izhajanja ga je urejal Vanek Šiftar, tedaj študent prava na Univerzi v Ljubljani. Med sodelavci so bili tudi Karel Destovnik-Kajuh, Ferdo Godina, Anton Ingolič, Miško Kranjec, Anton Vratuša in Oton Župančič.

Ob izbruhu druge svetovne vojne je Mladi Prekmurec nehal izhajati, Šiftarjeva domačija pa je postala oporišče aktivistov Osvobodilne fronte. Bila je tudi postojanka za skrivne prehode partizanskih borcev čez Muro, saj so imeli Šiftarjevi posestvo na obeh straneh reke. Toda odporniška dejavnost na Šiftarjevini ni trajala dolgo. Madžarski okupatorji so že leta 1941 krvavo obračunali z odporom v Prekmurju. Štefana Kovača, vodjo odporniškega gibanja, so ustrelili iz zasede, dva njegova soborca, Cvetka in Kardoša, pa obesili na dvorišču soboškega gradu. Vrsto slovenskih intelektualcev so obsodili na zaporne kazni, druge pa odgnali v koncentracijska taborišča v notranjosti Ogrske. To so bili zlasti primorski Slovenci, ki so po prvi svetovni vojni pribežali v Slovenijo, da bi se izognili fašističnemu

Temelji nekdanje domačije Šiftarjevih

terorju v Mussolinijevi Italiji, ter mnogi Slovenci iz Porabja. Za orožje sposobne moške so pognali na fronto ali pa v bataljone za prisilno delo. Taka usoda je doletela tudi tri Šiftarjeve sinove, Francija, Jožefa in Vaneka. Francija so ustrelili na Poljskem, Jožefu je uspel pobeg na stran Rdeče armade, kjer je padel. Tudi Vaneku se je posrečilo pobegniti na sovjetsko stran, od koder pa se je ob koncu vojne srečno vrnil v domovino.

Dve vrbi žalujki. Prvi spominski drevesi – dve vrbi žalujki – je ob vhodu k Šiftarjevi domačiji zasadila Apolonija Šiftar, ko je ob koncu druge svetovne vojne spoznala in se dokončno sprijaznila s tem, da se dva od njenih treh sinov ne bosta nikoli več vrnila. Za vsakega je posadila po eno drevo. *'Tukaj je tudi njun simbolični grob,'* je pojasnjeval pokojni Vanek Šiftar, *'saj za pravega sploh ne vemo.'* Materini vrbi žalujki sta postali temelj Vrta spominov in tovarištva, njegova izgradnja pa je postala življenjska naloga njenega tretjega, preživelega sina Vaneka. Vanek Šiftar je spoštljivo nadaljeval in na tem ganljivem dejanju gradil Vrt spominov in tovarištva. Vanek Šiftar (1919-1999) je bil znani prekmurski in slovenski intelektualec, vsestranski kulturni delavec in pesnik, romolog in zaslužni profesor Pravne fakultete Univerze v Mariboru. V skladu z njegovo željo je Vrt spominov in tovarištva tudi postal njegovo poslednje domovališče.

Portret prof. dr. Vaneka Šiftarja, ustanovitelja Vrta

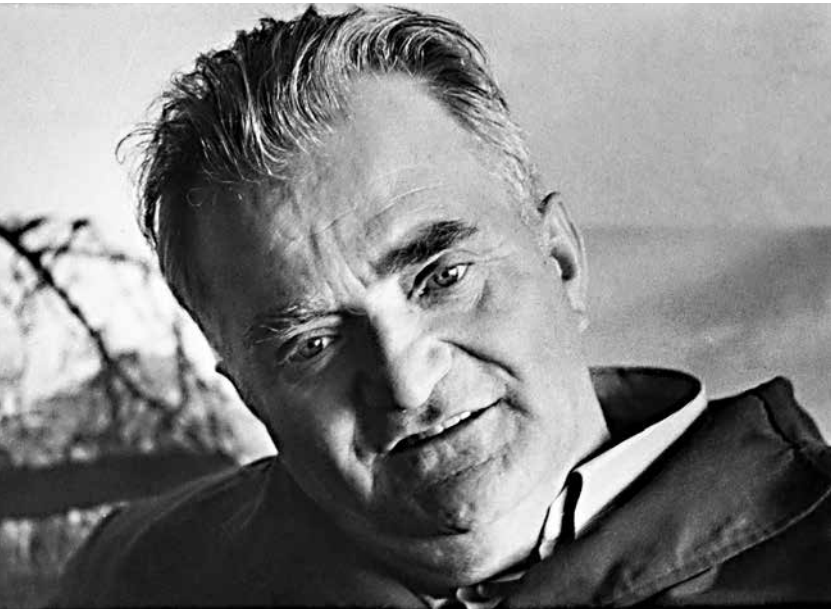

Nastajanje in rast Vrta spominov in tovarištva. Izpolnitev te naloge ni bila niti lahka niti organizacijsko enostavna. Toda z neuklonljivo vztrajnostjo je Vaneku Šiftarju po pol stoletja zbiranja spominskih drevnin, grmovnic in drugega naravnega ter kulturnega bogastva uspelo ustvariti dediščino, ki jo danes občudujejo številni obiskovalci Vrta.

Vanek Šiftar je po svojem izboru, v še večjem številu pa po izboru številnih darovalcev iz vsega sveta, v Vrtu zasadil novo drevnino, simbolično povezano z grozotami vojne. Prihajala je predvsem iz krajev, kjer so se zgodili najbolj odmevni dogodki med II. svetovno vojno ali po njej. V Vrtu rastejo drevesa s prizorišč najhujših ofenziv na Balkanu in v Vzhodni Evropi, iz okupatorjevih zaporov v Srednji Evropi, iz nacističnih taborišč smrti v Evropi in izpred palače Združenih narodov v ZDA. Dopolnil jih je z drevninami ali drugimi pomniki zgodovinskih prelomnic za slovenski narod ter tematsko povezanimi skulpturami. Vrt je negoval kot zbirko drevnine, vendar ga ni krajinsko preurejal. Z leti je le-ta prerasel v sonaravno rastočo združbo dreves, grmovnic in trajnic.

Vanek Šiftar z novim drevesom, pripravljenim na saditev

Vrt kot kulturni spomenik

Zaradi vseh kulturno-zgodovinskih okoliščin, namena in pomena je bil Vrt že leta 1968 razglašen in zavarovan z odlokom takratne občine Murska Sobota kot spominski park. Leta 1986 ga je ZRC SAZU prevzel v svojo moralno zaščito. Občina Tišina ga je leta 1996 razglasila za zgodovinski spomenik, ker ima 'poslanstvo enkratnega spomenika', kot je zapisal v istem obdobju prvi predsednik RS, Milan Kučan. Leta 1985 je bila izdana tudi prva samostojna publikacija o Vrtu. Vrt je postal tudi postaja na mednarodni kolesarski poti 'Po poteh protestantizma', ki vodi od krajev na avstrijski strani preko vseh krajev na območju občin Tišina, Puconci in Moravske toplice, ki so pomembno povezani z zgodovino protestantizma v tem prostoru.

Vrt spominov in tovarištva je postal leta 2004 tudi del Mreže botaničnih vrtov in arboretumov v Sloveniji, kar je za skrbnike Vrta še prav posebno priznanje. Botanični vrtovi se danes

združujejo v nacionalne mreže botaničnih vrtov, te pa se združujejo na nivoju EU v Konzorcij botaničnih vrtov EU. V Evropski uniji je več kot 420 botaničnih vrtov, na svetu pa že preko 2000. Botanični vrtovi v Evropi postajajo za razliko od drugih institucij, ki se še vedno specializirajo, vse bolj ustanove s širokim spektrom delovanja. Pobudo za ustanovitev slovenske mreže je v okviru zaključnih aktivnosti za formalni sprejem Republike Slovenije v Evropsko unijo leta sprožil dr. Jože Bavcon, direktor Botaničnega vrta Univerze v Ljubljani. Ker v Sloveniji ni veliko pravih botaničnih vrtov je bila po posvetovanjih s predstavniki nekaterih vrtov v EU sprejeta odločitev, da se k sodelovanju v mreži vrtov v Sloveniji povabi vrtove z zanimivimi zbirkami rastlin. Ob Botaničnih vrtovih Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru, Arboretumu Volčji potok, Mozirskem gaju in Sežani, Botaničnem vrtu tal 2000, Alpskem botaničnem vrtu Julijana in Vrtu zdravilnih in aromatičnih rastlin v Žalcu je zaradi svoje posebne dvojne narave del mreže že od njene ustanovitve dalje tudi Vrt na Petanjcih.

Grmasti divji kostanj
Aesculus parviflora

Drevesa: žive priče in opomin

Obiskovalca pritegne Vrt s svojimi mirnimi ambienti, da kontemplativno doživi raznolike rastline in zelene prostore v različnih letnih časih in vremenu, obenem pa ga lahko pritegne zlasti simbolna pripoved Vrta spominov in tovarištva. Na 1,5 ha sonaravno urejenem nekdanjem dvoriščnem delu posestva družine Šiftar se prepleta bogastvo drevnine in grmovnic, samoniklih in prinesenih iz različnih koncev sveta. V Vrtu raste več kot nad 200 različnih vrst in sort drevnine, med njimi več kot 100 vrst listavcev z nad 50 sortami ter skoraj 30 vrst iglavcev z 10 sortami. Vseh dreves, grmovnic in vzpenjalk je nad 500. V Vrtu so ohranjene rastline, zlasti sadno drevje, ki pričajo o gospodarskem življenju Šiftarjevine, saj je bilo tukaj pred II. svetovno vojno veliko in dejavno kmetijsko posestvo. Tu rastejo tudi nekatere samonikle rastline. Rastišče je značilno za območja, kjer se čuti močan vpliv bližnje reke Mure. Več sto različnih dreves in grmovnic zagotavlja, da je Vrt eden dendrološko bogatejših parkov v Sloveniji. Med temi drevesi in grmovnicami je več deset tudi spominskih.

Trnati limonovec
Poncirus trifoliata

Močvirska cipresa
Taxodium distichum

Drevesa in sila spomina

'Glede na število in kvaliteto drevnine lahko prištevamo Vrt spominov in tovarištva v Petanjcih opravičeno med najbogatejše zbirke drevnin pri nas. S primernim nadaljnjim delom, bi mu lahko zagotovili ugledno mesto ne samo doma, temveč tudi med podobnimi ustanovami v tujini.'
(Prof. dr. Aleksander Šiftar, 2001)

Najpomembnejša drevesa v Vrtu so drevesa spomina. Vsako od teh dreves ima svojo posebno zgodbo. Drevesa so podarili različni darovalci ali pa so bila prinesena s številnih krvavih prizorišč človeškega trpljenja in umiranja med 2. svetovno vojno. Nekatera so spomin na kraje številnih pomembnih akcij in dogajanj med NOB in prizorišč prizadevanj za mir, svobodo, razumevanje in miroljubno sodelovanje v svetu. Ti živi, naravni pomniki dajejo Vrtu poseben, simbolen in spominski pomen in s tem spominsko dimenzijo, ki razlikuje ta Vrt od drugih zbirk drevnine.

V Vrtu rastejo zimzelen bršljan, ki je darilo nekdanjega Generalnega sekretarja Organizacije Združenih narodov U Tanta, omorike maršala Josipa Broza Tita, breza legendarnega partizanskega komandanta Franca Rozmana Staneta, ginko in japonska češnja prvega predsednika RS Milana Kučana in španski bezeg, darilo bivšega predsednika RS dr. Danila Türka. Med grmovnicami je še posebej dragocena Vrtnica miru, vzgojena iz tistih vrtnic, ki so jih delili delegatom na ustanovni konferenci Organizacije Združenih narodov v San Franciscu 25. oktobra 1945. V Vrtu se razrašča številna drevnina, ki so jo prinesli iz koncentracijskih taborišč kot so Dachau, Mauthausen, Bergen-Belsen, Ravensbrück, Buchenwald, Osviecim – Aušvic, Gonars, Šarvar, Vac in Rab ter iz zloglasnih zaporov in morišč, kot so Gramozna jama pri Ljubljani, gestapovski zapori v Mariboru, Stranice pri Celju in Jajince pri Beogradu. Med njimi so tudi breza iz bližine kraja, kjer je bil rešen pisatelj Prežihov Voranc in smreka s kraja, kjer je padel pesnik upora Karel Destovnik Kajuh. Tu so drevesa z Rašice in iz Jasenovca, vrtnice iz Čeških Lidic, ter drevnina iz Treh žebljev na Pohorju, zaporov v Begunjah, Čebin, Sutjeske, Kadinjače, Kozare, Jajca, Titovih Užic, Kragujevca, Drvarja, Orlandeta na Nor-

Vrtnica miru

Omorike v Vrtu spominov in tovarištva

veškem in Leningrada. Prijatelji Vrta so prinesli tudi drevesa iz bolnice Franja, Kočevskega roga in Jelenovega žleba. Tu je jerebika iz Dražgoš, spomin na legendarno dražgoško bitko, hruška v spomin na narodno herojko Slavo Klavoro, pozdrav iz svobodoljubnega Trsta, češnja iz Poti spominov in tovarištva v Ljubljani, drevo borcev legendarne partizanske skupine 2. grupe odredov. Vrt so obogatili s svojim drevesom slovenski mladinski brigadirji, veterani vojne za Slovenijo – 1991, slovenski vojaški gorniki v spomin na 100-letnico preboja pri Kobaridu v 1. svetovni vojni. Na 500-letnico protestantizma (2017) spominja nova jablana iz Trubarjeve domačije na Raščici. V Vrtu so tudi slovenske avtohtone vrste vrtnic 'Trubar' in 'Prešeren', pa tudi vrtnica – simbol Nove Gorice kot spomin na 70-letnico priključitve Primorja matici in 70-letnici začetka izgradnje nove Gorice. In zgodbo dveh začetnih vrb žalujk nadaljujeta na istem mestu vrba, ki je bila zasajena ob 20-letnici delovanja Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija (2016) in 'Vranova vrba'. Z njo in 'Vranovim hrastom' pa se v Vrtu ohranja trajen in živ spomin na častnega člana Ustanove akademika dr. Antona Vratušo, ki je bil desetletja povezan z ustanoviteljem Vrta in Ustanove ter njenim delovanjem. Vrtu so podarili jelko tudi ZDA v zahvalo za reševanje zavezniških pilotov v drugi svetovni vojni, nešplja iz Slovenske Istre, smokva iz Raba, lipe iz Bele Krajine in Koroške, mamutovec – darilo iz slovenskega Radgonskega kota, hrast iz Porabja ter kostanj iz Posočja-Benečije. Med spominskimi zakladi – žlahtnimi zgodbami Vrta pa naj obiskovalca še posebej nagovorijo naslednje rastline.

U Thantov bršljan (21)* **in vrtnica miru** (01)* Irski bršljan (*Hedera hibernica*) z večjimi listi motno zelene površine. U Thantov ga imenujemo, ker je rastlino Vrtu podaril generalni sekretar Organizacije združenih narodov v letih 1961–1971 Maha Tray Situ U Thant. Po I. svetovni vojni je bilo leta 1919 ustanovljeno Društvo narodov. Njegov cilj je bil sooblikovati svet, v katerem ne bi več prihajalo do vojaških spopadov svetovnih razsežnosti, temveč bi težil k mednarodnemu sodelovanju. Po II. svetovni vojni je društvo nasledila OZN. Vrtnica miru je

*Številke v oklepaju označujejo lokacijo drevnine na karti in v seznamu drevnine na straneh od 68 do 69 .

potomka vrtnic, ki so jih podarili delegatom na ustanovni konferenci OZN 24. oktobra 1945.

Omorika maršala Tita (07)*
Josip Broz Tito (1892-1980), predsednik SFRJ, maršal in legendarni komandant narodnoosvobodilnega gibanja jugoslovanskih narodov in narodnosti in VŠ NOV in POV, soustanovitelj gibanja neuvrščenih, je sredi 60-tih let obiskal tudi Prekmurje in skupaj s takratnim predsednikom Republike Avstrije svečano odprl novi most na Muri med Gornjo Radgono in Bad Radkesburgom. Ob tej priložnosti se je seznanil tudi z nastajajočim Vrtom spominov in grozot na Petanjcih. Humanistično sporočilo Vrta ga je spodbudilo, da je malo kasneje, leta 1967, poslal kot svoje posebno darilo tri omorike (*Picea omorika*), ki so mu bile sicer še posebej draga drevesa.

Breza komandanta Staneta (37)*
Franc Rozman-Stane (1911-1944), španski borec in komandant Glavnega štaba NOV Slovenije, general in narodni heroj, je bil 7. novembra 1944 blizu Črnomlja v Beli krajini smrtno ranjen pri preizkušanju novega orožja, ki je bilo del zavezniške pomoči slovenski NOV. Na pobudo društva Bela Krajina iz Ljubljane je bila 16. novembra 2012 zasajena v spomin in čast legendarnega in mednarodnega spoštovanega partizanskega ko-

Prof. dr. Danilo Türk, nekdanji predsednik sadi španski bezeg

Škof Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša zasaja drevo v spomin Š. Küzmiča, 5. maj 2006

Pomožni škof Mariborske škofije dr. Jožef Smej zasaja drevo v spomin M. Küzmiča, 5. maj 2006

mandanta zasajenega breza (*Betula pendula*) s kraja nesrečnega dogodka v Beli Krajini. Mednarodno priznanje je dobil komandant Stane in z njim slovensko partizansko gibanje kot del antifašistične in antinacistične koalicije tudi z njegovo upodobitvijo na enem izmed evrskih kovancev.

Španski bezeg predsednika Türka (40)*
'II. svetovna vojna je vrgla svet z njegovih moralnih tečajev in povzročila vojne zločine nepojmljivih razsežnosti. Vendar pa danes živimo v drugačnih časih; v časih, ki jih je omogočila prav II. svetovna vojna.' Ob teh besedah je predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk zasadil španski bezeg (*Syringa vulgaris*), ki ga je v spomin na Pohorski bataljon daroval Vrtu na Dan spominov in tovarištva 9. maja 2009. Tradicionalna prireditev je bila posvečena 90. obletnici rojstva in 10. obletnici smrti prof. dr. Vaneka Šiftarja, ustanovitelja Vrta.

'Vojvodska' malolistna lipa (nasproti 44)*
Malolistno lipo (*Tilia cordata*) je Vrtu darovalo Društvo pravnikov Slovenije. Prihaja iz Gosposvetskega polja pri Celovcu, kjer je stal knežji kamen, na katerem so v 7. stol. ustoličevali rodovne veljake prve slovenske samostojne državne entitete Karantanije.

Ginko predsednika Kučana (41)*
Prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, ki je bil na neposrednih volitvah aprila 1990 izvoljen za predsednika Predsedstva RS, na volitvah 1992 in 1997 pa za Predsednika RS, je bil veliki prijatelj ustanovitelja Vrta prof. dr. Vaneka Šiftarja in je aktiven podpornik Vrta in Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije. V Vrtu je zasadil dve drevesi, ginko (*Ginkgo biloba*) in divjo češnjo (*Prunus avium*).

Drevesi 'Dveh oračev' (42, 39)*
Tradicionalna prireditev ob Dnevu spominov in tovarištva v Vrtu je bila maja 2006 posvečena Štefanu in Miklošu Küzmiču, dvema 'oračema na njivi našog staroga slovenskega jezika'; duhovnima pastirjema evangeličanov (Štefan) in katoličanov (Mikloš) v 'slovenski Okroglini' (Prekmurju), ki sta bila v 2. polovici 18. stoletja pionirja prekmurskega knjižnega jezika in s tem izjemno zaslužna za ohranitev slovenstva v teh krajih. Ob robu tej prireditvi sta škof Evangeličanske cerkve v Sloveniji mag. Geza Erniša in pomožni škof mariborske

nadškofije dr. Jožef Smej, oba velika prijatelja Vrta, zasadila drevesi v spomin obeh zaslužnih mož v slovenski kulturni zgodovini: Štefanu dren cvetnik (*Cornus kousa*) in Miklošu moščansko jablano (*Malus domestica*).

Uporniško ruševje (pri 10)*
Ruševje (*Pinus mugo*) s Treh žebljev na Pohorju je simbol upornosti, neomajne odločnosti in odločenosti nasploh ter celotne narodno osvobodilne borbe na Slovenskem med II. svetovno vojno. Obenem je tudi spomin na poslednji, legendarni boj Pohorskega bataljona. V neenakopravnem spopadu pri Treh žebljih je 8. januarja 1943 padlo vseh 69 borcev in bork te legendarne partizanske enote, med njimi tudi oče Šarh in vsi njegovi sinovi ter drugi partizanski borci. Slovenska partizanska vojska je od majhnih čet v letu 1941 prerasla v vojsko, ki je ob koncu vojne štela 37.000 borcev. V štirih letih osvobodilnega boja je sodelovalo v slovenskih partizanskih enotah daljši ali krajši čas okrog 100.000 borcev in bork. V bojih je padlo 35.000 borcev in bork. Med II. svetovno vojno je sicer na Slovenskem izgubilo življenje vsega skupaj nekaj nad 80.000 ljudi.

Tatarski svib izpred partizanske bolnišnice Franja (med 11 in 13)*
Tovarištvo in solidarnost, skrb za soborce in soborke je bila 'vrednota nad vrednotami' partizanskega gibanja in narodno osvobodilne borbe. Na Slovenskem ozemlju je bilo v izjemno zahtevnih okupatorskih razmerah skupaj 121 partizanskih bolniških postaj s 4.320 ležišči, v katerih se je zdravilo v vseh štirih letih okoli 15.000 ranjencev in bolnikov. Legendarna in svetovno znana med njimi je bolnišnica Franja (na Idrijskem), predlagana tudi za zaščito Unesca oz. ustrezni status v svetovni zakladnici kulturne dediščine. Od tam prihaja tatarski svib (*Cornus alba*).

Smreka za Karla Destovnika Kajuha (pri 34)*
Pesnik Karel Destovnik Kajuh (roj. 1922) je legendarni predstavnik svetovno znane kulturno umetniške ustvarjalnosti slovenskih partizanov, ki med drugim obsega preko 10.000 pesmi. Pred vojno je sodeloval tudi z Mladim Prekmurcem, literarno in družbeno kritično revijo Kluba prekmurskih akademikov. Od leta 1939 do leta 1945 je imela uredništvo v Vrtu, vodil pa ga je ustanovitelj

Vrta prof. dr. Vanek Šiftar. Na Kajuha in umetniško ustvarjalnost Slovencev in Slovenk med borbo za življenje in svobodo spominja smreka (*Picea abies*) iz kraja, kjer je bil Kajuh smrtno ranjen 22. februarja 1944 – nad Belimi vodami blizu Šoštanja, njegovega rojstnega kraja.

Macesen trpljenja (pri 07)*
Slovenke in Slovenci ter mnogi drugi prebivalci v Sloveniji so bili med II. svetovno vojno zaprti, mučeni in ubiti v številnih okupatorskih zaporih na slovenskih tleh. V najhujših zaporih nemške okupatorske policije v Begunjah na Gorenjskem je bilo zaprtih in mučenih v času med majem 1941 in 4. majem 1945 nad 12.000 oseb – mnogi od njih se niso nikoli vrnili na svoje domove. Od tam prihaja macesen (*Larix decidua*).

Velikolistna lipa iz 'tovarne smrti' (24)*
V zloglasnih koncentracijskih taboriščih Dachau, Oswiecim, Mauthausen, Gonars, Rab, Jasenovac, Vac in številnih drugih poslednjih postajah milijonov ljudi iz vseh okupiranih dežel Evrope med II. svetovno vojno so bili internirani tudi mnogi Slovenci, Judi, Romi in drugi prebivalci Slovenije. Več kot 60.000 jih je spoznalo grozote bivanja v nacističnih in fašističnih taboriščih, 12.000 jih je ostalo tam za vedno. Iz Oswiecim-Brzezinka (Poljska), krematorija III-LV – 'tovarne smrti', prihaja velikolistna lipa (*Tilia platyphyllos*). Njen darovalec je preživeli taboriščnik Kazimierz Smolen.

Predstavnika ZDA, major W. E. McKarner in B. McGovern zasajata zahvalno sekvojo ZDA, 27. april 1968

Jelka in smreke iz Norveškega severa (pri 07)*
Mauritz Lüge, evangeličanski pastor iz Osla in velik norveški domoljub in aktivni član norveškega odporniškega gibanja med 2. svetovno vojno, je obiskal Vrt na Petanjcih v avgustu 1967, po tem, ko je slišal zanj od svojih jugoslovanskih prijateljev in sodelavcev še iz vojnih časov. Vrt je obogatil z jelko (Abies alba) iz norveškega polotoka Ørlandet, kjer je bilo eno najhujših nemških koncentracijskih taborišč na Norveškem (skupaj jih je bilo 20). Odporniška skupina pastorja Lügeja je uspela iz tega taborišča rešiti nekaj deset jugoslovanskih taboriščnikov, v njem je bilo sicer skupaj 350 Jugoslovanov. Veleposlanica Kraljevine Norveške Katherina Helwig Vikor, ki je sama doma iz kraja, ki so ga nemški okupatorji porušili do tal, je bila na obisku v Vrtu leta 2009 in 2011. Ob svojem drugem obisku Vrta je zasadila blizu pastorjeve

smreke še tri nove, v spomin žrtvam fašizma in nacizma in kot priznanje Vrtu za njegovo poslanstvo.

Jerebika iz Dražgoš (79)*
V spomin na legendarno bitko Cankarjevega bataljona med 9. do 11. januarjem 1942 v Dražgošah na obronkih Jelovice je bila leta 2014 na pobudo organizacijskega odbora za prireditve Po stezah partizanske Jelovice zasajena v Vrtu spominska jerebika iz Dražgoš. Bitka v Dražgošah je bila prva velika frontalna bitka slovenskih partizanov z nemškim okupatorjem. Po umiku Cankarjevega bataljona iz Dražgoš so se Nemci kruto maščevali prebivalcem vasi. Več deset so jih ustrelili v sami vasi, večje število pa poslali v koncentracijska taborišča. Vas so izropali, požgali in na koncu popolnoma porušili. Po oceni zgodovinarja dr. Toneta Ferenca je bila dražgoška bitka v tistem času po obsegu, v katerem je bilo razmerje sil 14:1, ter trajanju, največji vojaški dogodek v evropskem odporniškem gibanju na interesnem območju nemškega Reicha. Predsednik organizacijskega odbora mag. Drago Štefe je ob zasaditvi jerebike poudaril, da 'smo ponosni, ker bo naša jerebika med vašimi 500 drevninami v Vrtu'.

Spominska drevesa v zahodnem delu vrta

Narodni junakinji Slavi Klavora v spomin (98)*
Ob koncu tradicionalne majske prireditve v Vrtu leta 2015, ki je bila pod skupnim imenom teh prireditev 'Naši zakladi' posvečena svobodi, je bilo posajeno spominsko drevo skorš Sorbus domestica. Drevo so zasadili člani MPZ Slava Klavora iz Maribora, veliki prijatelji Vrta in Ustanove, v spomin slovenski narodni herojinji Slavi Klavori (11. maj 1921 - 24. avgust 1941). Slava Klavora je študirala v Zagrebu, od kjer se je v začetku vojne vrnila v Maribor in se takoj po okupaciji aktivno vključila v narodno osvobodilno gibanje v Mariboru in na širšem štajerskem območju. V organizaciji Vaneka Šiftarja in tovarišev je julija leta 1941 ilegalno preplavala reko Muro, se udeležila sestanka aktivistov NOG na Petanjcih in se po isti poti varno vrnila v Maribor. Avgusta jo je aretiral gestapo. Po dolgem mučenju v zaporu v avstrijskem Grazu so jo, skupaj še z nekaterimi znanimi organizatorji NOG, ustrelili na dvorišču mariborskih sodnih zaporov.

Jerebika iz Dražgoš

Povezanost Vrta in Poti spominov in tovarištva v Ljubljani (84)*
Ob zaključku literarnega natečaja 'Moj ograček 2015: Nikoli več vojne' se je dobro sodelovanje med UŠF in društvom Zeleni prstan, ki v Ljubljani skrbi za Pot spominov in tovarištva, še obogatilo z zasaditvijo spominske japonske češnje z ljubljanske Poti. Zasadila sta jo predsednica društva Nuša Kerševan in podpredsednik ZZB za vrednote NOB akad. dr. Matjaž Kmecl, pobudnik in prvi predsednik društva. Italijanski okupatorji so z namenom, da bi kar najhitreje in uspešno zatrli upor v Ljubljani začeli konec februarja leta 1942 Ljubljano obdajati z žično zaporo, da bi mesto izolirali od zaledja. Konec leta 1942 je bila žična zapora dolga 30 km, ves obrambni pas okoli nje pa širok okoli 80 metrov. V spomin na herojstvo Ljubljane in žico okrog nje se že od leta 1957 vsako leto ob prazniku Ljubljane 9. maju organizira množične pohode ob žici okupirane Ljubljane torej po Poti spominov in tovarištva. Na zelenih površinah ob Poti, dolgi skoraj 33 km, je posajeno več kot 7000 dreves 50-tih različnih drevesnih vrst. Pot je enkraten zgodovinski spomenik oblikovane narave in je izjemna tudi v svetovnem merilu. Matjaž Kmecl je ob priložnosti dejal: 'Kar je Vrt na Petanjcih je Pot v Ljubljani'. Njuno simbolno vrednotno povezanost je še dodatno nadgradila zasaditev spominskega drevesa Ustanove na Poti leta 2016.

Tudi vrtnica iz Nove Gorice je v Vrtu

Zgoraj: Društvo Zeleni prstan iz Ljubljane na obisku v Vrtu

Prešeren in Trubar v Vrtu (82, 83)*
Imeni velikanov slovenske zgodovine sta tudi imeni dveh slovenskih avtohtonih vrst vrtnic. Poimenoval jih je njun žlahnitelj akad. dr. Matjaž Kmecl, ki je ob vsem svojem bogatem ustvarjalnem znanstvenem delu in javnem delovanju tudi že dolga leta velik ljubitelj vrtnic. Vrtu oziroma Ustanovi je podaril primerke obeh vrst vrtnic in ju tudi osebno posadil leta 2015. Vrtnici 'Prešeren' in 'Trubar' skupaj s pesnitvijo Toneta Pavčka, posvečeno Vrtu in njegovim koreninam, pozdravita obiskovalca ob vhodu v Vrt. Od leta 2017 naprej jim dela družbo tudi vrtnica - simbol Nove Gorice, ki so jo prinesli predstavniki mestne občine Nova Gorica in društva ljubiteljev vrtnic iz Nove Gorice.

Rumeni in rdeči dren v spomin Primorcem (85, 86)*
Vrhunec majske prireditve leta 2016 je bila zasaditev rumenega drena. Prireditev je bila posvečena

'spominu in opominu', še posebej trpljenju prekmurskih Istranov in Primorcev med 2. svetovno vojno v madžarskem koncentracijskem taborišču Šarvar. Tri leta je bilo v šarvarskem taborišču 650 Slovencev in mnogi se nikoli niso vrnili. Bili so taboriščniki in begunci obenem, kot je poudaril v svojem nagovoru Stanko Bensa iz Društva Primorcev in Istranov v Prekmurju, saj so jim vzeli dostojanstvo, jezik in kulturo. Zgodovina je skoraj pozabila nanje. Zato je bila gesta Ustanove, kot je še dodal Stanko Bensa, da se v Vrtu posadi spominsko drevo, še živečim taboriščnikom in članom društva še toliko dragocenejša in res plemenito de-

'Nikoli več vojne' je bila tema literarnega natečaja 2015 – Tone Partljič

janje. Župan občine Šarvar Ištvan Kondor pa je v svojem nagovoru poudaril, da nas zgodovina danes uči, da se spominjamo, odpuščamo in sklepamo prijateljstva. Slavnostni govornik na prireditvi, zavedni primorski Slovenec iz Trsta, ugledni zgodovinar in predstavnik ZZB za vrednote NOB akad. dr. Dušan Pirjevec pa je ob inspirativnem govoru o spominu in opominu zasadil še rdeči dren in z njim še dodatno simbolno potrdil povezanost Slovencev, od Trsta do Prekmurja.

Japonski dren slovenskih brigadirjev (87)*
Na pobudo Društva brigadirjev Pomurja, ustanovljenega leta 2016, je bilo v istem letu organizirano srečanje slovenskih brigadirjev vseh generacij. Brigadirji so v nekdanji skupni državi Jugoslaviji od konca druge svetovne vojne vse do leta 1990 s prostovoljnim delom gradili v številnih krajih in na številnih deloviščih - tudi v Pomurju - cestno in železniško infrastrukturo ter najnujnejše komunalne objekte in tudi cela mesta, kot je Nova Gorica.

Slovenskih brigadirjev vseh generacij je bilo čez 100.000. V spomin vsem njim so predstavniki Zveze brigadirjev Slovenije in Društva brigadirjev Pomurja zasadili japonski dren, da bi zanamcem pustili še eno brigadirsko sled o svojem prispevku za dobrobit naše skupnosti.

Brogovita v spomin na Pugled (90)*
Veliki prijatelji Vrta in Ustanove so člani KO ZZB Ljubljana - Zadobrovo. Že večkrat so tudi obiskali Vrt. Leta 2016 so prinesli tudi spominsko brogovito v spomin prihoda legendarne II. grupe odredov s Pugleda na Štajersko (1942) in na vse dogodke na Pugledu, kjer je bila 'kovačnica' partizanskih komandantov in pomembnih aktivistov NOB. Med njimi je bil prvoborec, kurir komandanta Franca Rozmana Staneta in kasnejši pogumni partizanski komandant Franta Sever, ki je tudi v imenu vseh gostov zasadil drevo in imel priložnostni govor.

dr. Anica Mikuž Kos

Vranova vrba in Vranov hrast (92, 93)*
Že dalj časa je tlela ideja, da bi na primeren in trajen način v Vrtu izrazili zahvalo in spoštovanje častnemu članu Ustanove, akad. dr. Antonu Vratuši za njegov izjemen prispevek Ustanovi, od njenih začetkov do praktično njegovih zadnjih dni. V dogovoru z njim je marca leta 2017 vodstvo Ustanove pripravilo skromno slovesnost ob zasaditvi dveh spominskih dreves, ki nista slučajno dobili imeni 'Vranova vrba' in 'Vranov hrast'. Ob vhodu v Vrt zasajena 'Vranova vrba' skupaj z vrbo, ki je bila zasajena ob 20-letnici delovanja Ustanove leto poprej, pozdravljata obiskovalce Vrta in simbolno ohranjata povezanost z vrbama, ki ju je zasadila mama Apolonija leta 1946. 'Vranov hrast' pa s svojimi drevesnimi značilnostmi simbolizira življenje in delo akademika dr. Antona Vratuše.

Žal ga na tej svečani saditvi ni bilo med nami. Njegovo zdravje je bilo že preveč resno načeto. V svojem daljšem čustvenem pozdravnem pismu pa je med drugim zapisal: 'Tone Pavček je v svojem slavnostnem govoru ob dnevu mladinske kulturne prireditve navdušeno vzkliknil: 'Posadila je mati ob vhodu na vrt dve vrbi žalujki. Prileteli sta dve gugulki, zapeli pesem življenja, pregnali smrt.' Naj temu dodam še svoje osebno naročilo Vranovi vrbi in Tonekovemu hrastu, ki se pridružujeta drugemu naravnemu in kulturnemu bogastvu Vrta: Utrdita

Levo: Vranov hrast – žal brez Vrana

Spodaj: Posadili smo Vranovo vrbo

svoje korenine in razpnita svoji krošnji ter ponudita svoje cvetje in plodove bodočim rodovom narave in ljudi.'

Hibiskus prijateljstva veteranov Madžarske in Slovenije

Hibiskus prijateljstva veteranov Madžarske in Slovenije (94)*
Vrt spominov in tovarištva oziroma Ustanova je v zadnjih letih vse pogosteje gostitelj različnih srečanj. Leta 2017 sta imeli v Vrtu prvo uradno srečanje tudi delegaciji Zveze veteranov vojne za Slovenijo in Združenja veteranov Madžarske. Podpis sporazuma o sodelovanju na strokovnem, zgodovinskem in domoljubnem področju so simbolno potrdili tudi z zasaditvijo hibiskusa prijateljstva.

Alpski nagnoj – spomin na 1. svetovno vojno (97)*
Ob 100-letnici znamenitega preboja pri Kobaridu med 1. svetovno vojno so Vrt leta 2017 obiskali

člani Združenja vojaških gornikov Slovenije in zasadili alpski nagnoj s pobočja Pokljuke v spomin na bitko, ki je pomenila začetek konca 1. svetovne vojne. S tem je v Vrtu prisoten spomin tudi na številne Prekmurce, ki so izgubili življenja med 1. svetovno vojno na soški in drugih frontah in še nadgrajeno sodelovanje s fundacijo Pot miru v Posočju, s katero Ustanova sodeluje že vrsto let. Združenje vojaških gornikov Slovenije temelji na vrednotah prizadevanj za mir in spoštovanje človekovih pravic, ohranjanju vrednot gorske narave, vzpodbujanju prijateljstva med vojaki-gorniki in negovanje spomina na padle vojake v gorah. Združenje je član mednarodne federacije vojakov gorskih enot.

Petstoletnica reformacije (95)*
Ustanova se je leta 2017 na različne načine vključila v obeleževanje petstoletnice reformacije in v tem letu le nadaljevala aktivnosti, povezane z reformacijo oziroma protestantizmom. Zato ni bila slučajno majska prireditev in spremljajoča razstava posvečena temu pomembnemu jubileju. Gosti iz občine Velike Lašče so ob tej priložnosti zasadili 'Trubarjevo jablano' iz Rašice in z njo pomembo obogatili kulturno zgodovinske vidike Vrta na Petanjcih.

V Vrtu rastejo še številna druga zanimiva spominska drevesa, ki imajo prav tako posebne zgodbe.

Beli topol (*Populus alba*) je prišel iz Batine skele pri Belem Manastiru, kjer sta Jugoslovanska in Rdeča armada 11. in 12. novembra 1944 prestopili na desni breg Donave. Daroval ga je Plečaš, borec v tej bitki. (11)*

Ameriški jesen (*Fraxinus americana*) je prinesel iz koncentracijskega taborišča Jasenovac Koloman Cigut. (19)*

Navadni gaber (*Carpinus betulus*) je daroval Ludvik Raposa in prihaja iz Rašice, prve med II. Svetovno vojno požgane slovenske vasi. (20)*

Gorski javor (*Acer pseudoplatanus*) je prišel iz Sutjeske izpred grobnice 3301 partizanskih borcev, ki so padlih v V. nemški ofenzivi med NOB. Daroval ga je spominski park Tjentište. (28)*

Dob (Quercus robur) je prinesel iz koncentracijskega taborišča Sachsenhausen nemški Komite

Navadna bukev (*Fagus sylvatica*) je iz koncentracijskega taborišča Buchenwald. Darovalec je nemški Komite borcev proti fašizmu. (30)*

Črni bor (*Pinus nigra*) prihaja z Nanosa. Daroval ga je narodni heroj Anton-Zvone Ferjančič, ki je partizanil na Nanosu. (33)*

Omorika (*Picea omorika*) je darilo ZB Titovo Užice in prihaja iz Kadinjače pri Užicah, kjer so bili novembra 1941 hudi boji, v katerih se je iz nemškega in četniškega obroča prebil Vrhovni štab NOV z Josipom Brozom Titom na čelu. (pri 15)*

Navadni gaber (*Carpinus betulus*) iz Strehovskih goric je posajen v spomin na 1. prekmursko brigado NOV. (nasproti 23)*

Kavkaška jelka (*Abies nordmanianna*) je iz koncentracijskega taborišča Dachau. Prinesla jo je darovalka prof. dr. Darinka Soban. (43)*

Čremza (P*runus padus*) je darilo Gradiščanskih Hrvatov (Pinkovac-Güttenbach), posajena leta 1992 in je pomenilo potrditev in zahvalo za odlično delovno sodelovanje in prijateljske vezi z ustanoviteljem Vrta. (pri 12)*

Amorfa (*Amorpha fruticosa*) prihaja iz Gramozne jame pri Ljubljani, kjer je bil med mnogimi drugimi talci ustreljen tudi narodni heroj Tone Tomšič, v Vrt pa jo je prinesel sam ustanovitelj, prof. dr. Vanek Šiftar. (13)*

Dob (*Quercus robur*) je iz madžarskih zaporov Vac v spomin na brata Jožeta prinesel dr. V. Šiftar. (nasproti 6)*

Saditev Trubarjeve jablane

Mladi listi rdečelistne bukve spomladi

Doživimo Vrt!

Zasnova Vrta. Vrt spominov in tovarištva je nastajal spontano in brez posebne zasnove, sčasoma pa je vendar dobil nekaj prepoznavnih potez, ki jih kaže ohranjati oziroma razvijati tudi v prihodnje.

Vrt ima podolgovato obliko in se razteza v smeri sever – jug. V njem je mogoče prepoznati več zanimivih in raznolikih ambientov. Severni del je bolj senčen z velikimi drevesi, gostejšo podrastjo in z bolj sonaravnim značajem. Tu tudi prevladuje večina spominske drevnine. Južni del Vrta ima bolj odprt, svetel značaj, ki ga gradijo številne odprte jase, členijo pa manjše skupine dreves in grmovnic.

Vrtni ambienti. Sprehod skozi Vrt se lahko začne pri obeh vhodih. Zelo zanimive so gruče magnolij blizu objekta, ter območje z močvirskima cipresama in kanadsko čugo v severnem delu Vrta, blizu kapele. Mestoma so razmeščene gruče iglavcev, tako smrek, in jelk kot tudi poleglo rastočih brinov.

Drevesa. Med drevnino je kar nekaj zanimivih rastlinskih skupin, katerih vrste in sorte se pojavljajo pogosteje. Razpršeno po Vrtu so ohranjena najstarejša sadna drevesa: to so jablane in hruške iz starega sadovnjaka, ki je rastel okrog Šiftarjeve domačije. Najverjetneje so bile posajene po 1. svetovni vojni. Najstarejša med drevesi je stara prekmurska sorta hruške, sorta 'Lapršnja', ki raste JZ od hiše. V Vrtu rastejo še stara jablana 'Velika pogačarka', hruški 'Zelena poletna magdalenka' in 'Vinska moštnica'.

Med iglavci so najštevilčnejše različne smreke (rod *Picea*), kot so navadna smreka *Picea abies* in njene sorte 'Acrocona', 'Aureospicata', 'Crastonii',

Kitajska okrasna kutina Chaenomeles speciosa 'Rubra Grandiflora'

Desno: Jablana 'Pogačarka' iz starega sadovnjaka

'Inversa'. Med smrekami izstopajo vitke omorike *Picea omorika*. Med iglavci je precej tudi bujno rastočih jelk (rod *Abies*), kot so navadna jelka *Abies alba*, grška jelka *Abies cephalonica*, turška jelka *Abies cilicica*, kavkaška jelka *Abies nordmanniana*, kolo-radska jelka *Abies concolor* in korejska jelka *Abies koreana*. Druge zanimive vrste iglavcev so še različni brini *Juniperus*, kanadska čuga *Tsuga canadensis*, močvirska cipresa *Taxodium distichum*, japonska kriptomerija *Cryptomeria japonica*, bori *Pinus* in duglazija *Pseudotsuga menziesii*. Najbolj neobičajna med njimi pa je gotovo kalifornijska toreja *Torreya californica*.

Bukve jeseni

V Vrtu raste kar nekaj zanimivih sort bukev (*Fagus sylvatica*), ki se razlikujejo tako po barvi listov in obliki listov kot tudi razrasti. To so *Fagus sylvatica* 'Zlatia' z rumenkastimi listi, rdečkastolistna *Fagus sylvatica* 'Cuprea', pisanolistna *Fagus sylvatica* 'Tricolor' ter sršajevolistna bukev *Fagus sylvatica* 'Asplenifolia'. Po razrasti pa sta zanimivi stebrasta bukev *Fagus sylvatica* 'Dawyck' ter povešavo rastoča *Fagus sylvatica* 'Pendula'.

Magnolije (*Magnolia*) so zelo privlačne visoke grmovnice oziroma večdebelna nizka drevesa. V Vrtu najdemo več magnolij, ki spomladi bogato cvetijo v odtenkih od belih in rumenkastih do vijoličnih. V Vrtu rastejo *Magnolia tripetala*, pa tudi bogato cvetoča *Magnolia acuminata*. Največ je sort križanca

Cvetoča Sulanževa magnolija Magnolia x soulangiana

Povešava češnja Prunus pendula 'Pendula Rosea'

Sulanževo magnolijo *Magnolia x soulangiana*, kot so 'Alba Superba', 'Alexandrina' in 'Rustica Rubra'.

Spomladi se v bele in rožnate cvetove odenejo tudi različne vrste in sorte rodu *Prunus*, to so različne češnje, višnje, slive in druge. Med njimi še posebej izstopajo bogato cvetoča povešava *Prunus pendula* 'Pendula Rosea', *Prunus* 'Kanzan' in *Prunus subhirtella*.

Jeseni daje pisano jesensko barvo Vrtu več drevnin. Živo rdeče se obarvajo perzijska bukev (*Parrotia persica*), in pahljačasti javor (*Acer palmatum*), ambrovec (*Liquidambar styraciflua*). V oranžno rumenih tonih se obarvajo listi nepozebnikov *Hamammelis* pa tudi bukev *Fagus*, rumeno pa zažarijo ginko (*Ginkgo biloba*) in tulipanovec (*Lyriodendron tulipifera*).

V Vrtu je posajeno precej javorjev (rod *Acer*). Med njimi so samonikle vrste, kot so ostrolistni javor *Acer platanoides*, gorski javor *Acer pseudoplatanus* in poljski javor *Acer campestre*. Med tujerodnimi javorji so zanimivi kačjelubni javor *Acer capillipes*, sladkorni javor *Acer saccharum*, topokrpi javor *Acer obtusatum*, pensilvanski javor *Acer pensylvanicum* in srebrasti javor *Acer saccharinum*. Zanimiv je tudi amurski javor *Acer tataricum ssp. ginnala*. Med sortami pa sta zaradi barvitih listov zanimiva ostrolistni javor z rdečimi listi *Acer platanoides* 'Royal Purple' ter pisani jesenovolistni javor *Acer negundo* 'Variegatum'.

Med nenavadno in tudi sicer manj pogosto parkovno drevnino pa zagotovo sodijo čudoviti belo cvetoči grm malocvetne halezije *Halesia carolina*, kolhiški kloček *Staphylea colchica* ter ameriški dišečnik *Calycanthus floridus*.

Zelo nenavadni so grmi trnatega limonovca *Poncirus trifoliata* in amorfe *Amorpha fruticosa*. Eksotičen izgled ima tudi nacepljenolistna karagana *Caragana arborescens* 'Lorbergii'. Med drevesi pa velja omeniti rogovilarja *Gymnocladus diocius*, kentaški rumeni les *Cladastris kentukea* in kanadski jadikovec *Cercis canadensis*.

Cvetoče judeževo drevo Cercis siliquastrum

Zgoraj: Nacepljenolistna karagana Caragana arborescens 'Lorbergii'

Kolhiški kloček Staphylea colchica

Vrt kot park spominskih skulptur in muzejska zbirka

V ambientu Vrta so med bogastvom rastlinja in pod krošnjami dreves razmeščene skulpture, izklesane iz lesa in kamna ali zvarjene iz starega železja, vojaških čelad, mitraljeških cevi. Nekatere pričajo o strahotah vojne, nasilju in množičnem trpljenju, o množičnih pobojih civilnega prebivalstva in streljanju talcev. Druge govorijo o boju za novo življenje, o graditvi mirnega sožitja med ljudmi in narodi. Že ob vhodu v Vrt nas pozdravi Tone Pavček s svojo pesmijo, posvečeno Vrtu. Tu stojijo še tabla s predstavitvijo slovenskih botaničnih vrtov in arboretumov, obnovljeni panonski vodnjak.

V spomin padlima sinovoma

Spominske plošče

Nasproti vhoda v Vrt so temelji stare hiše Šiftarjevih, v družbi bakle pa postavljene tri spominske plošče:

Spominska plošča na temeljih stare hiše sporoča, da je bilo na tem mestu od leta 1939 do 1941 uredništvo Mladega Prekmurca. Semkaj so se poleti 1941 zatekli ilegalci Mirko Bagar, Evgen Kardoš in Štefan Kuhar. Omenjeno je, da je bilo na Šiftarjevini spomladi leta 1945 med 5 tedensko fronto na Muri oporišče vojakov Rdeče armade.

Spominsko ploščo za padla sinova Franca in Jožeta, ki je bil tudi pesnik, so Šiftarjevi postavili v istem obdobju, ko so kot njun simbolični grob posadili vrbi žalujki v njun spomin.

Keplerjeva spominska plošča pa spominja na bivanje astrologa, astronoma in matematika Johannesa Keplerja (1571–1630) na Petanjcih, ki se je skupaj s somišljeniki zatekel na Petanjce v Nádasdyjev dvorec potem, ko so bili 28. septembra 1598 pregnani z graške univerze. Plošča je postavljena tudi v spomin na prvi mednarodni simpozij Ustanove, ki je bil posvečen temu zanimivemu zgodovinskemu poglavju (1999) zgodovini protestantizma v svetu ob Muri.

Spominske skulpture

Na poti po Vrtu pa že od vhoda dalje obiskovalca pozdravlja več umetnikov, ki so darovali in posvetili svoje skulpture Vrtu in njegovim temeljnim sporočilom.

Milan Kristan
O strahotah vojne, nasilja in množičnem trpljenju pričajo tri skulpture Milana Kristana: na sredi je ženska, katere lik izraža grozo. Desno od nje so figure štirih obešencev, ki z dvignjenimi rokami kličejo k uporu. V notranjosti Vrta pa 'raste' iz zemlje skulptura lista, ki simbolizira novo življenje.

Miloš Vlastič
O množičnih pobojih civilnega prebivalstva in streljanju talcev pripoveduje krog treh skulptur nekdanjega rudarja Miloša Vlastiča: Človek in vzhajajoče sonce, Pred streljanjem, Po streljanju. Z njimi je upodobil lastno usodo izgnanca in obsojenca na smrt.

Anton Kranjc
O boju za novo življenje, o graditvi mirnega sožitja med ljudmi in narodi govori Kranjčeva skulptura v obliki bakle, ki naznanja 'Bohor je vstal, Bohor žari'. Malo dalje je upodobljena umetnikova pripoved o pretvarjanju orožja in vsega, kar služi ubijanju, vključno s čelado Hitlerjevega vojaka, v orodje, ki naj služi človeku za sožitje z naravo. Spremlja jo geslo: 'Skozi trpljenje v lepše življenje!' Njegova tretja skulptura govori o kmetu partizanu, ki se je po vojni vrnil k svojemu plugu: 'Tujca pregnali, novo brazdo zorali'.

Spominska plošča posvečena Johannesu Keplerju

'Kajuhov cvet'

Štefan Hauko
V Vrtu je skulptura 'Prekmurski totem' mednarodno znanega akademskega slikarja in kiparja Štefana Hauka, ki je rojen blizu Vrta. Skulptura v obliki cveta simbolizira neusahljivi vir življenja in ustvarjalnosti in ob grobu ustanovitelja Vrta tudi njegovo življenjsko vodilo. Svečano je bila odkrita v okviru prireditve 'Jambori spominov in dobrega sosedstva' maja leta 2011.

Zgoraj: Anton Kranjc 'Tujca pregnali, novo brazdo zorali'

Štefan Hauko 'Prekmurski totem' ob grobu prof. dr. Vaneka Šiftarja

Milena Marija Reščič

Milena Marija Reščič je obogatila spominsko zbirko Ustanove v Vrtu s svojimi tremi skulpturami. Milena Marija Reščič živi in dela v Črešnjevcih pri Gornji Radgoni. Že kot študentka likovne pedagogike na PA v Mariboru se je posvečala različnim likovnim zvrstem, ki so jih poučevali priznani umetniki (Lajči Pandur, Maks Kavčič in drugi). Ob svoji učiteljski poti od Kapele, Celja do Lenarta se je in se še vedno aktivno posveča umetniškemu slikarskemu in kiparskemu ustvarjanju. V minulih letih je sodelovala na številnih skupinskih razstavah, imela je tudi številne samostojne razstave lesenih kipov, keramike, slik in marionet. Prihaja iz znane družine Šeruga iz Mel pri Gornji Radgoni, ki je bila od nekdaj zelo močno in vsestransko vpeta v kulturne dejavnosti v svojem okolju; oče je bil likovni ustvarjalec, rezbar in cenjeni lastnik mlina, mama pa je bila znana kot folkloristka, avtorica igric in lutkovnih igric, zbirateljica kulturne dediščine, kot pesnica pa ljubiteljica lepe slovenske besede. Ohranjanje spomina in ustvarjalne družinske tradicije predstavljajo že leta vsakoletna literarno glasbena srečanja pri 'Šerugovih na Meleh'. Družina Šeruga je bila desetletja tesno povezana z ustanoviteljem Vrta in dr. Vratušo. Te vezi je ohranjala in negovala hčerka Milena do njune smrti in se nadaljujejo še naprej. Vrtu spominov in tovarištva

Milan Kristan 'Ena mati'

Apolonia Šiftar z opeko iz Hirošime

je poklonila tri svoje skulpture: 'Drevo obrazov' in dve v letu 2017, ki ju je posvetila spominu akad. dr. Antonu Vratuši: 'Duhovi minulih vojn' in 'Čas za spomenike'.

Spominski drobci in predmeti

Enako pretresljivo izpričuje zgodovino tudi predmeti, ki prihajajo iz krajev tragičnega spomina. Darovali so jih prijatelji ustanovitelja Vrta in različne ustanove, s katerimi je uspel vzpostaviti neposredne kontakte.

Žlindra
iz fašističnega krematorija v taborišču Crveni krst pri Nišu,

Okrvavljena zemlja
iz Mamaje pri Volgogradu,

Osmojeni kapnik
iz Postojnske jame,

Kamen s krvave poti padlih jetnikov
iz bližine mesta Bod na Norveškem pri gradnji cest za okupatorja,

Del oltarja
razrušene cerkve v vasi Oradour sur Glane v Franciji, kjer so Hitlerjeve enote 10. 6.1944 pobile 634 prebivalcev in vas uničile,

Ožgana opeka
iz Hirošime.

Življenje v vrtu in njegov razvoj

Vrt je zatočišče in prizorišče

Vrt spominov in tovarištva upravlja in vzdržuje Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, ki tudi skrbi za njegov razvoj. Ustanovo so na pobudo ustanovitelja Vrta leta 1996 ustanovile občina Tišina – Cankova in nekatere druge večje občine v regiji, ZZB NOV in POV, ZRC SAZU, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru in nekaj takratnih največjih slovenskih podjetij. Prvotnim enajstim ustanoviteljem so se kasneje pridružile še nekatere pomurske občine in je tako sedaj skupaj 16 soustanoviteljev Ustanove.

Skrb za ohranitev, vzdrževanje in razvoj Vrta v 'vsej svoji neokrnjeni substanci in simboliki' po načelih sonaravnega urejanja je temeljna oziroma prioritetna dejavnost Ustanove, v skladu z njegovim statusom zavarovanega kulturnega spomenika, ki naj bo *'odprt in živ prostor s prepoznavnim življenjem in integralni del lokalnega življenja in širšega, tudi čezmejnega sodelovanja'*.

Ustanova pa sicer sledi temeljnemu vodilu, s katerim je že pred več desetletji zavezal svojega prijatelja Vaneka Šiftarja njegov rojak in pisatelj Miško Kranjec:
'…potrebujemo neko duhovno zbirališče, ki ne bo zečajniško in komisijsko, kamor bodo ljudje radi prihajali…'
M. Kranjec v pismu prijatelju V. Šiftarju, januarja 1960

Ustanova zato namenja posebno pozornost različnim dejavnostim, ki ohranjajo Vrt kot izjemno spominsko krajino, kot prostor spominjanja in srečevanja z zgodovino na poseben, specifičen način. S temi dejavnostmi in delovanjem pa ohranja in krepi vrednote miru, razumevanja, sožitja in sodelovanja ter uveljavlja Vrt kot odprto učno in prijetno doživljajsko okolje za vse skupine javnosti. Vrt je dostopen vsem

Obisk norveškega pastorja Lügeja v Vrtu pri prof. dr. Vaneku Šiftarju leta 1969

obiskovalcem, tako izletniškim kot prehodnim, posameznikom in organiziranim skupinam, podobno kot vsi javni kulturno-muzejski prostori.

Vrt je prizorišče različnih srečanj in prireditev, v njem se odvijajo različne učne ure in učne delavnice, ustvarjalni sestanki, posveti učiteljev in ravnateljev šol iz regije. Vrt gosti Vanekove ekološke in družboslovne večere, predavanja za najširšo javnost, strokovna in znanstvena srečanja, koncerte, razstave in likovne delavnice, različne kulturne, spominske in druge dogodke, ki potrjujejo temeljnja sporočila Vrta in promovirajo ter spodbujajo razvijanje znanja in ustvarjalnosti in krepijo medčloveške in medgeneracijske vezi ali krepijo tovarištvo in medge-

Desno: Slovesnost ob zasaditvi 'Breze komandanta Staneta' novembra 2012

Spodaj: Akad. dr. Anton Vratuša na zaključni prireditvi literarnega natečaja za osnovne in srednje šole na temo 'Moj ograček' oktobra 2012

neracijsko druženje in bogatijo življenje v Vrt. V zadnjih letih je bilo organiziranih več deset različnih dogodkov letno. Ob tem pa Ustanova organizira številne dogodke tudi izven Vrta, v Murski Soboti, skupaj z različnimi uglednimi partnerji tudi v Mariboru, Ljubljani, Kobaridu, Monoštru, Celovcu, Dunaju. Celotno svojo

Prvi predsednik RS Milan Kučan in drugi gosti na predstavitvi knjige mag. Mladena Tancerja 'Dr. Vanek Šiftar – slovenski romolog' leta 2011

dejavnost v prvih dvajsetih letih svojega delovanja je Ustanova predstavila leta 2016 v obsežni monografiji 'Začrtana in prehojena pot'.

Levo: Akad. pesnik Tone Pavček na majski prireditvi 'Jambori spominov in dobrega sosedstva' maja 2010

Desno: Rudi Cipot, častni član Ustanove, akad. prof. dr. Anton Vratuša, častni član Ustanove, dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU, Ernest Ebenšpanger, predsednik uprave Ustanove

Akad. pesnik Ciril Zlobec na majski prireditvi 'Dan spominov in tovarištva' maja 2006

Obisk župana g. Petra Bossmana in gostov iz Slovenske Istre leta 2011

Gosti iz Slovenske Istre leta 2011

Jambori spominov in dobrega sosedstva

Iz nekdaj tradicionalnih prireditev ob Dnevu mladosti v maju, ki so bile povezane tudi s tradicionalnim prižiganjem bakle v Vrtu in so še danes spremljajoči del prireditev v Vrtu, sta postali prepoznavni tradicionalni in najpomembnejši prireditvi Ustanove mladinska kulturna prireditev 'Dan spominov in tovarištva' ob prazniku Vrta. Praznik se navezuje na še dva druga pomembna dneva, na 9. maj – Dan zmage in Dan Evrope ter na 31. oktober, na Dan reformacije.

Zdaj že tradicionalna majska prireditev je v letih 2010-2014 imela skupno ime 'Jambori spominov in dobrega sosedstva'. Z njim je Ustanova želela tudi simbolno okrepiti svojo povezovalno vlogo in kot tudi vlogo Vrta v slovenskem nacionalnem prostoru in poudariti pomen dobrega sosedstva in sodelovanja v vseh pogledih. Ob tematsko zaokroženih programih sodelujejo predvsem mladi iz osnovnih in srednjih šol Pomurja in vseh robnih delov slovenskega nacionalnega prostora: Bele Krajine, Slovenske Istre, Posočja, Benečije in Rezije, Koroške, Radgonskega kota in Porabja. Temu zaključenemu ciklu pa so od 2015. leta naprej majske prireditve posvečene še posebej dragocenim zgodovinskim in duhovnim zakladom slovenskega naroda in sodobne civilizacije pod

Med drevesi v Vrtu spominov in tovarištva

skupnim imenom 'Naši zakladi' (2015: Svoboda; 2016: Moč besede; 2017: 'Zatočišče pregnanih, ob 500-letnici reformacije)'. Leta 2010 je Vrt povabil goste iz Semiča v Beli Krajini, leta 2011

Bivši predsednik RS prof. dr. Danilo Türk maja 2010 v Vrtu

so prišli gosti iz Pirana – Slovenske Istre (Piran), leta 2012 pa so bili gosti iz Posočja, Benečije in Rezije. Leta 2013 prihajajo gosti iz Celovca na Avstrijskem Koroškem, iz občine Pliberk ter občine Prevalje. Prireditve pa s svojimi nagovori bogatijo ugledni akademiki, umetniki in državniki. Na majski prireditvi leta 2010 je bil častni gost takratni PRS, prof. dr. Danilo Türk, v naslednjih letih pa še mnoge ugledne osebnosti kulturnega, znanstvenega in javnega življenja iz Slovenije in zamejstva.

Dejavnosti ustanove dr. Šiftarjeve fundacije

Ustanova izvaja v stalnem vsebinskem prepletu s svojo poglavitno nalogo živahno dejavnost na številnih področjih. Organizira Vanekove ekološke večere in že tradicionalne literarne natečaje za osnovne in srednje šole v pomurski regiji. Med drugim je sama ali v sodelovanju z različnimi strokovnimi in znanstveno-raziskovalnimi ustanovami iz Slovenije in mednarodnega okolja organizirala številna strokovna in znan-

stvena srečanja. Prvo je bilo srečanje z naslovom 'Protestantizem – zatočišče izgnanih na Petanjce'. Srečanje se je odvijalo novembra leta 1999, sledila pa so mu srečanja, okrogle mize in simpoziji o sezonstvu in izseljenstvu v panonskem prostoru, Avgustu Pavlu, o tematiki pravo – država – narod, o romski problematiki, izbrani problematiki varovanje naravne dediščine, identitete prekmurskega in panonskega prostora in prekmurski narečni slovstveni ustvarjalnosti, protestantizmu včeraj, danes in jutri, porajmosu-romskem genocidu, položaju Slovenske skupnosti na avstrijskem Štajerskem, o 300-letnici izdane prve ohranjene prekmurske knjige in trajnostnem razvoju ter družbeni odgovornosti.

Ustanova je sama ali z drugimi sozaložniki doslej izdala več kot 15 publikacij. Med njimi so zborniki znanstvenih srečanj, ki jih je organizirala ter publikacije o Vrtu. Izdala je že več prospektov

Voden ogled po Vrtu

in razglednice z motivi iz Vrta. Med zadnjimi so monografija ob 95. obletnici akademika prof. dr. Antona Vratuše, 2. Šiftarjev zbornik (2010), monografija mag. Mladena Tancerja z naslovom 'Dr. Vanek Šiftar-slovenski romolog', monografija Mirka Munde z naslovom 'Korespodenca dr. Šiftarja in drugih znanih rojakov iz regije' (2011), znanstvena študija dr. Andree Zemljič Haberl 'Pustiti jezik v vasi – ohranjanje in opuščanje slovenskega jezika v Radgonskem kotu' (2013), avtobiografska pripoved Tanje Radonjič Kranjec 'Pajla – razgovor s tremi' (2013), zbornik

'Ograček mladih talentov' (2014), monografija ob 100-letnici akad. dr. Antona Vratuše 'Jezikoslovna in literarna misel Antona Vratuše' (2015), zbornik 'Porajmos' (2016), monografija 'Protestantizem včeraj, danes in jutri' (2016), monografija ob 20-letnici Ustanove 'Začrtana in prehojena pot' (2016), monografija Branka Žunca 'Ne-vidna univerza' (2016).

Ustanova se aktivno vključuje tudi v širše aktualne družbene akcije v lokalnem in regionalnem okolju kot so na primer akcije 'Rešimo Muro', 'Ohranimo grad na Gradu v slovenskih rokah', obeleževanje 130-letnice rojstva velikega jezikoslovca Avgusta Pavla, obeleževanje 100-letnice združitve Prekmurja z matičnim narodom ali v mednarodnem okolju, kot na primer mednarodni projekti 'European green belt' in 'Garden route'.

Obiskovalci so dragoceni gosti v Vrtu. Vrt je stalno odprt za obiskovalce. V preteklosti je izjemno množičnim, tudi organiziranim skupinskim obiskom v 70. in 80. letih sledilo določeno zatišje. Od sredine 90. let se je ponovno začel povečevati zelo široko strukturiran krog obiskovalcev. To so tako posamezniki, različne manjše in večje skupine popotnikov, pa tudi večje organizirane skupine članov ZZB NOV, turističnih delavcev, univerzitetnih profesorjev, udeležencev različnih strokovnih srečanj in simpozijev, članov različnih društev, klubov, sindikatov. V minulih letih se je okrepilo sodelovanje s turističnimi organizacijami kot so TIC, turistična društva in agencije. Vse močnejše so vezi s Pomursko turistično zvezo,

Zgoraj: Veleposlanica Kraljevine Norveške ga. Katherina Helwig Vikor se ob obisku Vrta leta 2011 vpisuje v Knjigo vtisov

Spodaj: Obiskovalci Vrta spominov in tovarištva

Levo: Dijaki Biotehniške šole Rakičan z ravnateljem g. Štefanom Smodišem in vodičem Milanom Antolinom spoznavajo zgodovino nastanka Vrta

Spodaj: Osnovnošolski otroci na učni delavnici v Vrtu pod mentorstvom dr. Tanje Simonič Korošak

osnovnimi in srednjimi šolami v Pomurju – tako neposredno kot v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo. Med številnimi posebnimi gosti pa so tudi ugledni umetniki, profesorji in diplomati, tako domači, kot iz tujine ter nosilci državnih in drugih pomembnih javnih funkcij v Sloveniji. O obiskovalcih in njihovih vtisih priča tudi knjiga 'Vtisov', ki je bila vzpostavljena že v 70. letih. Izjemno pomenljivi so zapisi Edvarda Kocbeka, Mire Mihelič, Milana Kučana, Antona Trstenjaka, Ivana Dolničarja, Johna Blatnika, Elizabeth Man Borghese, Bi Gilonga, dr. Jana Pronka, dr. Danila Türka, številnih tujih veleposlanikov, umetnikov, znanstvenikov in mnogih drugih znanih in manj znanih obiskovalcev iz domačega in mednarodnega okolja ter številnih skupin bivših internirancev, partizanov, mladih in upokojencev, mimoidočih popotnikov in številnih gostov Ustanove.

Zgoraj: Raziskovanje in spoznavanje botaničnih posebnosti Vrta

Desno: Folklorna skupina 'Holmec' na prireditvi Jambori spominov in dobrega sosedstva leta 2013

Večnamenska in raznolika raba Vrta ostaja stalnica in cilj. Potrjevala in uresničevala se je usmeritev, da je ohranjanje in raba Vrta spominov in tovarištva, kot temeljna dejavnost Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, v poudarjenem, neposrednem in dinamičnem, sinergičnem razmerju z drugimi dejavnostmi fundacije. V Vrtu razvijamo in spodbujamo še mnoge neizkoriščene programske, prostorske in simbolne priložnosti. Poleg temeljnega zgodovinsko – spominskega so to še izobraževalne, strokovno raziskovalne, turistične, etnološke, ekološke, poslovne, promocijske, publicistične in povezovalne aktivnosti.

Zgoraj: Otvoritev razstave o Pregnanih Koroških Slovencih leta 1942, ki sta jo pripravila avtorja dr. Brigitte Entner in Wilhelm Wandl

V sredini: Spoznavanje parkovne drevnine s krajinsko arhitektko dr. Tanjo Simonič Korošak

Spodaj: Strokovna vzdrževalna dela v Vrtu pod nadzorom arboristke Tanje Grmovšek

Desno: akad. dr. Anton Vratuša in dr. Andrea Haberl Zemljič v vrtu, 2015

Spodaj: Naši zakladi – svoboda – ugledni gosti iz Madžarske in akad. dr. Jože Pirjevec

Zgoraj: Jambori spominov in dobrega sosedstva povezali Porabje in Radgonski kot

Spodaj: Vrt je obiskal tudi evroposlanec dr. Igor Šoltes

Zgoraj: Jambori spominov in dobrega sosedstva, 2014

Levo: Obisk združenja slovenskih gornikov

Spodaj: Pomožni škof dr. Anton Smej in akad. dr. Anton Vratuša v Vrtu leta 2015

Povezovanje v lokalnem okolju, v regiji in s svetom

Geografsko, zgodovinsko, mednarodno, kulturno in razvojno okolje, v katerega je umeščen Vrt, je zaradi svojih značilnosti, znamenitosti in posebnosti izjemno stimulativno za razvoj in uveljavljanje večstransko zanimive vloge Vrta. Vrt ima s tem številne možnosti programskih in prostorskih navezav na najbližje in širše lokalno, pa tudi čezmejno okolje. To okolje označujejo močno turistično zaledje, naravne znamenitosti – naravne vrednote v Petanjcih, bogata kulturna dediščina, zgodovinske in razvojno aktualne povezave preko Mure in preko meje. Obenem je to prostor, kjer se odvija kongresna in sejemska dejavnost, delovanje sorodnih fundacij, pomembne pa so tudi navezave na osrednje regionalne ustanove za kulturno dediščino.

Zato Ustanova še posebej namenja posebno pozornost vsestranskemu sodelovanju z občino Tišino kot domicilno lokalno skupnostjo in tudi drugimi lokalnimi skupnostmi, kulturnimi in raznimi civilno družbenimi organizacijami v regiji ter čez mejnemu sodelovanju, še posebej z organizacijami Slovencev v neposrednem sosedstvu.

Župan Občine Tišina g. Franc Horvat in predstavniki občinskega sveta občine Tišina na obisku v Vrtu aprila 2011

Ustanova stalno ali projektno sodeluje s širokim krogom organizacij, ustanov in posameznikov. Med njimi so akademiki SAZU, ZRC in njegovi inštituti, Pravna fakulteta in druge fakultete Univerze v Mariboru, Keplerjeva univerza v Lienzu

v Avstriji, Panonski inštitut iz Avstrije, Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, Zveza romskih društev Slovenije, Inštitut za migracije in narodnosti iz Zagreba, Kulturno društvo 7. člen iz Avstrije in Porabski Slovenci, Pokrajinski park Goričko, Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti, Pokrajinski muzej v Murski Soboti, RRA Mura, Podjetje za promocijo kulture Franc&Franc, Fundacija Staneta Rozmana-Staneta, Center judovske kulture Sinagoga, Društvo 'Zeleni prstan- Ljubljana', Društvo Istranov in Primorcev v Prekmurju, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, Prekmursko društvo 'general Maister', številne lokalne civilno družbene organizacije in skupine, osnovne in srednje šole v Pomurju.

Ustanova ima tudi sklenjene posebne dogovore o trajnejšem in celovitem sodelovanju z Javnim zavodom Krajinski park Goričko, RRA Mura, OŠ Tišina, Biotehnično srednjo šolo v Rakičanu, Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, postala pa je tudi članica Mreže nevladnih organizacij za raziskovanje in znanost ZOTKS.

Raziskovalna postaja Prekmurje ZRC SAZU

Povezanost Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti ZRC SAZU in ustanovitelja Vrta, prof. dr. Vaneka Šiftarja, ima od 80. let dalje izjemen pomen za ohranjanje in razvoj Vrta, nastanek in zdaj že več kot 15 let uspešno delujoče Ustanove Dr. Šiftarjeve fundacije. Ta vez je pomembna zaradi moralnega patronata, v 80. letih, aktivne in nepogrešljive vloge pri nastajanju Ustanove, formalnega soustanoviteljstva Ustanove in neposrednega financiranja prvih akcij in vodenja uprave Ustanove, do organizacije znanstvenih srečanj in izdajanja več publikacij.

V Vrtu stoji Raziskovalna postaja Prekmurje ZRC SAZU

Organsko, logično nadaljevanje te povezanosti je bila zato tudi izgradnja in postavitev Raziskovalne postaje Prekmurje ZRC SAZU v Vrtu spominov in tovarištva, na temeljih starega gospodarskega objekta, ki ga je družina Šiftar dala ZRC v dolgoročni brezplačni najem.

Večletni trud ZRC SAZU, ob podpori Ustanove, občine Tišina, donatorjev – posameznikov in članov OPZ Murska Sobota s svojimi donatorskimi delovnimi prispevki, je bil poplačan

v novembru 2009, ko je Raziskovalna postaja začela tudi dejansko delovati (bili sta zaposleni tudi dve mladi raziskovalki). Raziskovalna postaja Prekmurje ZRC SAZU je nedvomno pomembna za sam ZRC SAZU in njegovo znanstveno raziskovalno dejavnost, obenem pa tudi za lokalno okolje in celotno regijo in seveda tudi za sam Vrt in Ustanovo. S podpisom sporazuma o sodelovanju med ZRC SAZU in Ustanovo 8. maja 2009 se je ta vzajemno koristna povezanost le še potrdila in dobila dodatno, širše formalizirano spodbudo za naprej.

Kolesarske poti

Vrt spominov in tovarištva je na kolesarski cestni poti 'Mokra pustolovščina, Goričko1'. Vrt je tudi na mednarodni kolesarski poti 'Povežimo nekoč skupni cerkveni (protestantski) prostor Puconci-Bad Radkersburg'. To kolesarsko pot je vzpostavilo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar skupaj s partnerji iz Slovenije in Avstrije, ob finančni podpori EU v okviru Programske pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006.

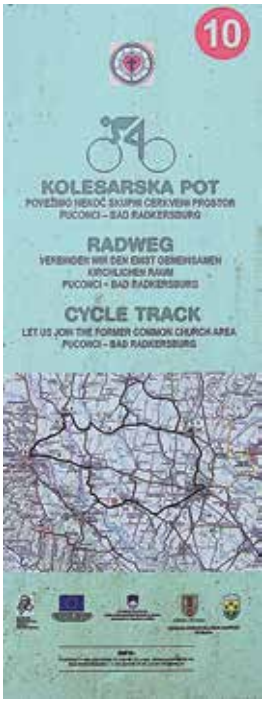

Oznaka za Kolesarsko pot

Ta tematska kolesarska pot povezuje najpomembnejše lokacije v zgodovini protestantizma na relaciji med Puconci in gornjo Radgono (Bad Radkersburgom). Vrt spominov in tovarištva je vključen v to kolesarsko pot zaradi tistega dela zgodovine protestantizma, ki je neposredno povezan s Petanjci (Kepler). Od leta 2010 naprej je Vrt spominov in tovarištva vključen tudi v kolesarski del že tradicionalnega Pohoda spominov in tovarištva, ki ga organizira ZZB za vrednote NOB vsako leto oktobra, z zaključno slovesnostjo ob spominskem domu na Vaneči na Goričkem (občina Cankova).

Keplerjeva zvezdna pot

Svetovno znani astronom, astrolog in matematik Johannes Kepler (1571-1630) se je v obdobju protireformacije (1598) skupaj s profesorskimi tovariši iz graške univerze zatekel v takratni Nadasdyjev grad na Petanjcih. Slednji je bil sicer zatočišče protestantom iz Kranjske dežele in Avstrije v obdobju protireformacije. Nadasdyjev grad je stal nedaleč stran od Vrta spominov in tovarištva – na drugi strani glavne ceste. Danes so še komaj opazne njegove sledi. V Vrtu spominov in tovarištva je v spomin na bivanje

Keplerja na Petanjcih spominska plošča. Njegovo bivanje je tudi eden od razlogov, da je Vrt spominov in tovarištva vključen v mednarodno kolesarsko pot 'Povežimo nekoč skupni cerkveni prostor Puconci-Bad Radkersburg', na kar opozarja tudi posebna informativna tabla ob vhodu na Vrt. V Vrtu na Petanjcih pa se začenja in končuje tudi ena izmed pohodnih poti v občini Tišina – Keplerjeva zvezdna pot.

Prav bivanje Johannesa Keplerja na Petanjcih je spodbudilo Ustanovo, da je leta 1999 organizirala prvi mednarodni simpozij na temo 'Protestantizem – zatočišče izgnanih na Petanjcih'.

Oznaka za Keplerjevo zvezdno pot

Financiranje Vrta

Ustanova Dr. Šiftarjeva fundacija je neprofitna organizacija in zagotavlja materialno podlago za izvajanje namena in svoje dejavnosti v skladu s statutom s prispevki ustanoviteljev, donacijami, kreditiranjem in drugimi denarnimi in nedenarnimi sredstvi, za več raziskovalnih in publicističnih projektov pa je uspela pridobiti tudi sredstva in podporo na podlagi evropskih in domačih razpisov.

Uresničevanje revitalizacije Vrta in vzdrževalna dela

Pred petimi leti se je v Vrtu začelo z intenzivnejšimi vzdrževalnimi deli. Petkrat na leto se izvaja strokovne delovne terene na lesnatih rastlinah. Pogodbeni izvajalec vzdrževalnih del skupaj z ISA certificirano arboristko Tanjo Grmovšek v sklopu teh terenov izvaja različne vzdrževalne ukrepe, katerih cilj je predvsem ohranjanje čim bolj naravnega videza rastlin ter hkrati tudi izboljševanje pogojev za rast in razvoj vsake posamezne rastline.

Zaradi velikega števila raznolikih rastlin, goste zaraščenosti, precejšnje prisotnosti samosevnih drevesnih vrst in obraslosti večine debel z bršljanom smo se del v skladu z izdelano projektno dokumentacijo (revitalizacija Vrta) v letu 2012 lotili postopno. Delali smo po posameznih prostorskih sklopih, ki se jih je skozi leta dopolnjevalo in ki jih skušamo povezati v celoto. V obdobju petih let smo postopno uredili večino najbolj zaraščenih območij, omejili razraščanje bršljana ter omejili seganje rastlin v območje poti. Veliko dela je še pred nami. Že tretje leto smo za nekatere rastline, ki smo jih uredili v prvem letu, ugotovili, da bi potrebovale našo ponovno skrb in pozornost. Rastline so živa bitja, katerih stanje se ves čas spreminja in vsako leto se soočamo s čim novim. Zaradi omejenih sredstev za vzdrževanje tako velikega parkovnega kompleksa in zaradi zahtevnosti izvajanja del na večjih drevesih, se največ vzdrževalnih del izvaja iz tal. Pri nekaterih odstranitvah večjih dreves občasno pomagajo tudi zunanja podjetja. Ne gre zanemariti številnih drobnih del, kot so pobiranje odpadlih vej in vejic ter jesensko grabljanje listja, kjer na pomoč priskoči družina Šiftar ter številni prostovoljci.

Ob redni košnji trave, odstranjevanju odlomljenih vej in vejic ter redni letni skrbi za vzdrževanje minimalne čistoče je bil Vrt v zadnjih letih podvržen tudi nekaj izjemnim vremenskim neprilikam. Te so povzročile poškodbe, zlome ali zvrnitve večjih pa tudi manjših dreves in grmovnic v Vrtu. Neugodni vremenski pojavi in pojav škodljivih gliv, bolezni ali škodljivcev so vse bolj pogosti, a upamo da bo Vrt te zuna-

nje vplive čim bolje prenesel. Z donatorskimi saditvami, ki jih v zadnjih letih UŠF vse bolj strokovno usmerja, se v Vrtu skuša ohranjati in tudi bogatiti biotska pestrost.

Pogled naprej

Vrt spominov in tovarištva ima svojo preteklost – zgodovino, ustvarjamo in sooblikujemo pa tudi njegovo prihodnost, da bo to simbolno sporočilno vlogo ohranil in jo posredoval dalje, novim generacijam jutrišnjega sveta. Jutrišnji svet bo zagotovo drugačen, drevesa in temeljna misel, ki prežema idejo Vrta spominov in tovarištva, pa bo živela z drevesi dalje.

Temeljni cilj ostaja skrb za 'ohranjanje in razvoj Vrta' v njegovi 'substanci in simboliki'. Prvi korak je pregled stanja in popis drevnine v Vrtu, ki jih je v preteklosti celovito izdelal priznan agronom in poznavalec hortikulturne stroke prof. dr. Aleksander Šiftar, nadgradili pa krajinska arhitektka dr. Tanja Simonič Korošak in arboristka Tanja Grmovšek. Številne naravne nesreče, zlasti vse pogostejši orkanski veter ter naravna dinamika rasti in propadanja dreves narekujejo spremljanje vitalnosti drevnine ukrepanje za ohranitev dragocene vitalne drevnine ter saditev nove.

Vrt se bo tudi v prihodnje razvijal kot 'botanično in doživljajsko bogata struktura, kot bogata, doma in v tujini prepoznavna zbirka drevnin s posebej poudarjenim simbolnim pomenom'. Vse nove saditve spominske drevnine bodo nadaljevale in utrjevale zgodbo Vrta spominov in tovarištva na Petanjcih. Sprehod skozi zbirko simbolnih dreves bo vse pomembnejša učna ura zgodovine. Vrt ostaja dragocena spominska krajina ter pestra dendrološka zbirka. Vrt bo utrjeval svojo vlogo pri vseživljenjskem učenju kot pomembno odprto učno okolje za različne skupine javnosti ter privlačno doživljajsko okolje.

Prostrana prekmurska ravnica pri Petanjcih

Več o ustanovi, Vrtu in življenju v njem

Izbrana bibliografija

Bedek A. 2017. Mednarodno sodelovanje vojnih veteranov (srečanje v Vrtu na Petanjcih). Vestnik, 13. april 2017.

Benko I. * 2013. Vrt spominov in tovarištva vse bolj prepoznaven naravni in spominski park. Novine, glasilo občine Tišina, marec 2013.

Benko I. 2012. Vrt spominov in tovarištva je petanjski biser. Novine, glasilo občine Tišina, št. 42, marec 2012.

Benko I. 2016. Spomin in opomin – Petanjci. Novine (Tišina), 6. maj 2016.

Benko I. 2017. UŠF – programsko pestro 2016, optimistično v 2017. Novine (Tišina), marec 2017.

Bravar E. (ur). 2010. Naša priporočena destinacija – Vrt spominov in tovarištva. Seviqc Brežice. Ljubljana: Zavod Ars Ramovš, 214-217 (slov., angl.).

Čurin J. 2011. Oaza miru, spomin na vojne grozote. Slovenske novice, 8. 10. 2011.

Čurin J. 2015. V zgodovino vtkana spominska vrtova. Nedeljski dnevnik, 8. april 2015.

Gabor J. 2014. Med jambori spominov in dobrega sosedstva. Vestnik, 15. maj 2014.

Hiše, revija za nove razsežnosti bivanja, oktober/november 2016; Vrt spominov Petanjci.

Holcman B., Ramšak F. (ur.). 2001. Šiftarjev zbornik: pravo – narod – kultura. Maribor: UŠF in Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta. 440 str.

Hribar J. (ured.). 2015. Posebna priloga: Vrt spominov in tovarištva. Svobodna beseda, april 2015.

Hribar J. 2017. Prvo drevo je iz Auschwitza na Petanjce prišlo leta 1963. Svobodna beseda, januar 2017.

Ilich I. 2014. Slovenske novice – turistična priloga: Tiha Tišina nas glasno vabi. Slovenske novice, 6. november 2014.

Jerše M. 1992. Kakšna bo usoda Vrta spominov. Vestnik, Murska Sobota, 2. 4. 1992.

Just F. (ur.). 2003. Reka Mura. V: Zbirka 'Vse o'. Murska Sobota. Murska Sobota: UŠF Petanjci in Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc d.o.o., 168 str.

Leskovic A. (ur.) 2. Šiftarjev zbornik. 'Bosa hodiva, dekle obsorej'. UŠF Petanjci, Pravna fakulteta Univerze Maribor, Založba GV Ljubljana, 2010, 450 str.

Matko Ficko F. 2014. Jambori spominov in dobrega sosedstva povezali Porabje in Radgonski kot dražgoška bitka, Jerebika v Vrtu spominov na Petanjcih. Novine (Tišina), junij 2014.

Matko Ficko F. 2016. Petanjci: V Vrtu 'Domovina je tam kjer je dom'. Novine (Tišina), december 2016.

Milanov T. 2015. Pomurje se je poklonilo padlim – Naši zakladi – svoboda v Vrtu spominov in tovarištva. Vestnik, 14. maj 2015.

Milanov T. 2016. Dokaz da nismo hlapci. Večer, 9. maj 2016.

Milanov T. 2016. Ob dnevu zmage na Petanjcih. Vestnik, 12. maj 2016.

Muhič J. 2016. Obudili spomine, želja je ista – delati za dobro pokrajine. Soboške novine, julij 2016.

Munda M. 2010. V svet po veliki, beli cesti. 95 let akademika dr. Antona Vratuše. Zbirka Redkosti. Murska Sobota: UŠF Petanjci in Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc, d.o.o., 107 str.

Njatin L. B. (ur.) 2008. Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih. Vodnik (slo., ang.). Ljubljana: UŠF Petanjci in ZRC SAZU Ljubljana, Ljubljana, 2008, 32 + 32 str.

Občina Tišina. 2012. Vrt spominov in tovarištva (slov., ang.). Pozdravljeni v občini Tišina. Tišina: Občina Tišina, 13 str.

Peček B. B.* 2012. 'Ograček' pomurskih talentov in 'pomurski vrtiček'. Vestnik, Murska sobota, 11. oktober 2012.

Peček B. B. 2011. Veleposlanica Norveške na Petanjcih. Vestnik, Murska Sobota, 9. junij 2011.

Pohar L. (ur.). 1985. Petanjci – Vrt spominov. Spomenik delavskega revolucionarnega gibanja in NOB na Slovenskem, 45. zvezek. Ljubljana: ČZDO Komunist, 35 str.

Rauter N. 1999. V Šiftarjevem Vrtu spominov. 7D, Maribor, 2. 7. 1999.

Rituper Rodež A. N. 2013. Jambori: na Petanjcih: Različni ljudje s podobno usodo. Vestnik, 16. maj 2013.

Rituper Rodež A. N. 2015. Nikoli več vojne. Vestnik, 15. oktober 2015.

Rituper Rodež A. N. 2015. Petanjski Vrt spominov in ljubljanska Pot spominov povezana – zasaditev nosi simboliko novega življenja. Vestnik, 10. oktober 2015.

Rituper Rodež A. N. 2017. Literarni natečaj in okrogla miza – Živeti in udejanjati trajnostni razvoj, Vestnik, 12. oktober 2017.

Ružič E. 2014. Petanjci – Foto zgodba z Jamborov spominov in dobrega sosedstva 2014, Porabje (Madžarska), 22. maj 2014.

Ružič E. 2014. Se bodo mladi kot štorklje vračali – Petanjci – podelitev priznanj literarnega natečaja. Novine (Tišina), december 2014.

Ružič E. 2015. Vrt spominov in tovarištva – zaključek natečaja Nikoli več vojne. Novine (Tišina),december 2015.

Ružič E. 2016. Dvajset letnica UŠF – Nekaj, čemur lahko brez zadržkov rečemo: uspeh. Novine (Tišina), junij 2016.

Ružič E. 2016. Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija proslavila dvajset letnico dela. Novine (Tišina), september 2016.

Ružič E. 2016. To vrbo boš posadil ti – naslednjim rodovom v pomnenje. Porabje, (Madžarska), 7. julij 2016.

Ružič E. 2016. Vrt s/t je nastal iz solz in trpljenja – 15. dan spominov in tovarištva, Porabje (Madžarska), 19. maj 2016.

Ružič E. 2017. 16. Dan spominov in tovarištva – Prekmurje se mora umestiti v zavest Slovencev; Hibiskus prijateljstva veteranov Madžarske in Slovenije; Zasadili Vranovo vrbo in Tonetov hrast. Novine (Tišina), julij 2017.

Ružič E. 2017. 16. dan: Prekmurje se mora umestiti v zavest Slovencev. Porabje (Madžarska), 18. maj 2017.

Ružič E. 2017. Petanjci-Tišina: Vranov ograček mladih talentov – Želimo, da za nas mlade ostane še nekaj neokrnjene narave!, Porabje (Madžarska), 19. oktober 2017.

Ružič E.* 2013. Bogat program Šiftarjeve fundacije. Porabje, Monošter (Madžarska), 14. februar 2013.

Ružič E. 2011. Jambori spominov in dobrega sosedstva – Slovenska Istra. Porabje, Monošter (Madžarska), 15. maj 2011.

Slana Miros M. 2012. Petanjski Vrt spominov. 7D, 20. 5. 2012.

Slana Miros M. 2012. Šiftarjev Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih – Jambori dobrega sosedstva ob Muri. Nedeljski Dnevnik, 20. maj 2012.

Slana Miros M. 1998. Je slovensko drevo lipa ali breza (intervju z dr. V. Šiftarjem), Nedeljski Dnevnik, Ljubljana, 27. 9. 1998.

Šiftar A. 2004. Drevnine Vrta spominov in tovarištva na Petanjcih. 'Šiftarjev zbornik'. UŠF Petanjci in Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, separat, 37 str.

Šiftar A. 2001. Drevnina Vrta spominov in tovarištva, 'Šiftarjev zbornik' pravo – narod – kultura. Maribor: UŠF Petanjci in Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, str. 355-377.

Tris, Studio za promocijo, trženje in razvoj turizma, 2011. Predstavitev Vrta spominov in tovarištva. Oaza zdravje Pomurje. Moravske toplice: TRIS, Studio za promocijo, trženje in razvoj turizma.

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci. 2012. Posebna priloga časopisa Večer. 2012., Večer, Maribor, 3. 5. 2012, 4 str.

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci. 2012. Garden of Remebrance and Comradeship (prospekt). Petanjci: UŠF, 4 str.

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. 2011. Vrt spominov in tovarištva (prospekt). Petanjci: UŠF, 4 str.

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. 2001. Vrt spominov in tovarištva (več jezični prospekt). Petanjci: UŠF, 6 str.

Vratuša A. (ur.) 2007. Dnevi spominov in tovarištva na Petanjcih. UŠF Petanjci, 2007, 112 str.

Vratuša A. 2004. Vrt spominov in tovarištva. 'Šiftarjev zbornik'. Maribor: UŠF in Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, str. 331-354, (separat).

Vratuša A. 2001. Vrt spominov in tovarištva, Šiftarjev zbornik – pravo – narod – kultura. Maribor: UŠF Petanjci in Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, str. 331-354.

Vratuša A. 1996. Petdeset let Vrta spominov in tovarištva. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, 1996/I, str. 85-93.

Vratuša A., Šiftar A. in dr.. 2001. Šiftarjev zbornik. Spominski zapisi ob smrti dr. Šiftarja.

Vugrinec J. (ur.). 2000. Protestantizem – zatočišče izgnanih na Petanjcih (Nadasdyijev dvorec). Zbornik znanstvenega srečanja v Radencih in na Tišini, 28. in 29. oktobra 1999. Ljubljana: UŠF Petanjci in ZRC SAZU, 313 str.

www.dr-siftar-fundacija.org; spletna stran Ustanove.

Žunec B.* 2013. Evropsko odmevna fundacija. Večer, Maribor, 2. februar 2013.

Žunec B. (ur.). 2012. Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. Posebna priloga časnika Večer. Maribor: ČGP Večer, 3. maj 2012, 4 str.

Žunec B. 2012. Vrt, ki spada ob rob evropskih vrtov. Večer, Maribor, 15. december 2012.

Žunec B. 2012. Svetniki občine Tišina v Vrtu spominov. Večer, Maribor, 15. april 2012.

Žunec B. 2012. Lastnosti pomurskega vrtička prenesti na vso Slovenijo. Večer, Maribor, 9. oktober 2012.

Žunec B. 1999. Kaj bo z Vrtom spominov na Petanjcih. Večer, Maribor, 9. 12.1999.

Žunec B., 2013. Evropsko odmevna fundacija – revitalizacija Vrta. Večer, 2. februar 2013.

Žunec B. 2014. Ograček domače besede. Večer, 14. oktober 2014.

Žunec B. 2014. Jerebika iz Dražgoš na Petanjcih. Večer, 9. april 2014.

Žunec B. 2015. Vrt na Petanjcih kot pot v Ljubljani. Večer, 14. oktober 2015.

Žunec B. 2016. Globalni pogled na lokalno sceno. Večer, 26. januar 2016.

Žunec B. 2017. Zbor Ustanoviteljev UŠF na Petanjcih – Ustanova prerašča vizijo 'duhovnega zbirališča'. Vestnik, 2. marec 2017.

Žunec B. 2017. Vranova vrba in Tonekov hrast na Šiftarjevi domačiji – drevesi kot simbol dolgega življenja. Vestnik, 6. april 2017.

*Navedeni so izbrani prispevki avtorjev, ki redno spremljajo delo UŠF in življenje v Vrtu in jih objavljajo v tiskanih medijih v Sloveniji, Porabju in glasilih, namenjenih Slovencem po svetu. Celotna bibliografija o delovanju Ustanove v zadnjih letih je objavljena na spletni strani Ustanove na kateri so objavljena tudi poročila sodelavk in sodelavcev Ustanove o vseh njenih pomembnih dogodkih.

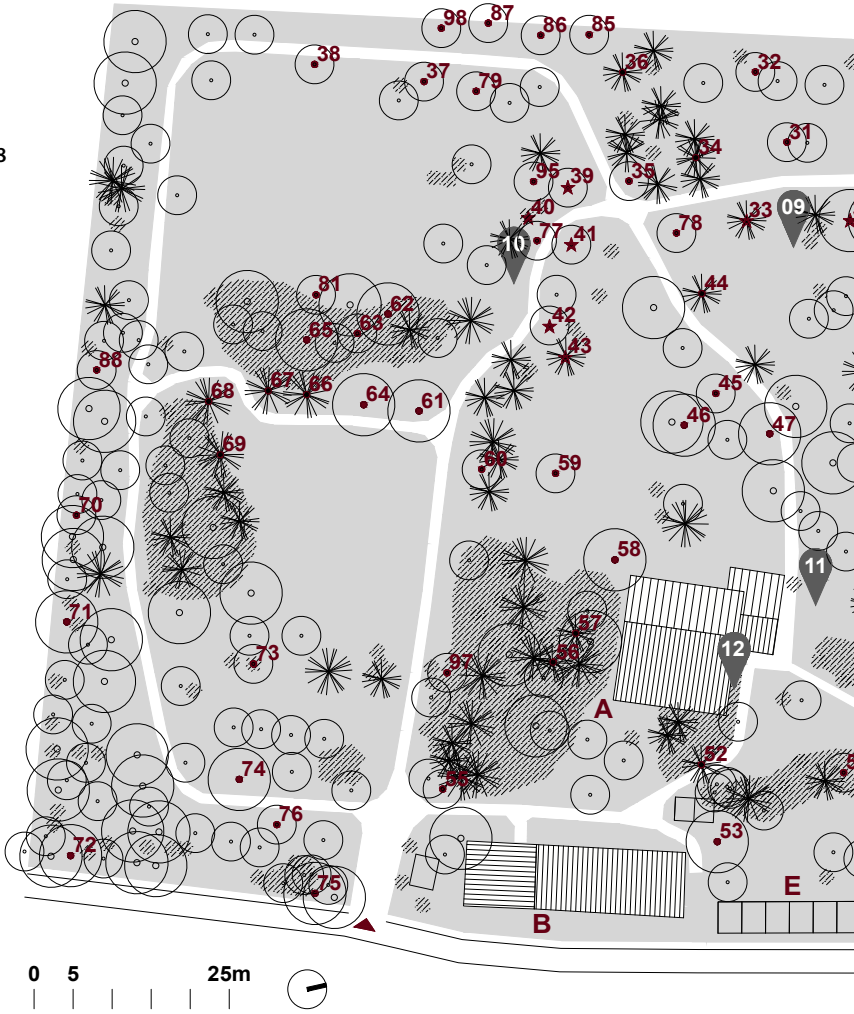

OBJEKTI

A Dom Šiftarjevih
B Raziskovalna postaja Prekmurje ZRC SAZU
C Temelji stare Šiftarjeve domačije
D Kapelica
E Pergola

*Seznam spominske in izbrane drevnine je na straneh 70 do 72. Zgodbe o spominski drevnini so na straneh od 21 do 33.

Karta Vrta

Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih

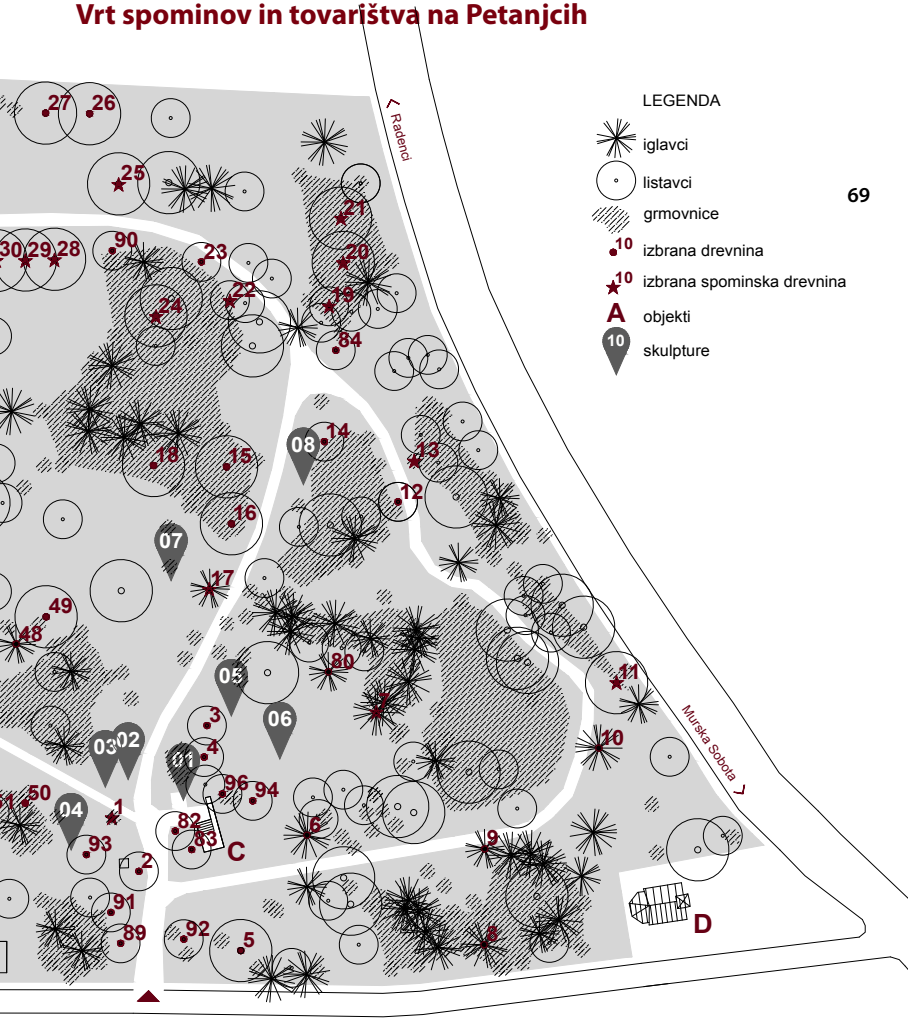

SPOMINSKA OBELEŽJA

01 Spominska plošča padlima sinovoma
02 Bakla
03 Spominska plošča Johanessu Keplerju
04 A. Kranjec: Bohor je vstal, Bohor žari
05 A. Kranjec: Skozi trpljenje v lepše življenje
06 M. Vlastič: Človek in vzhajajoče sonce
07 M. Kristan: Žena mati
08 A. Kranjec: Tujca pregnali, novo brazdo zorali
09 Kajuhov cvet
10 M. Kristan: List – novo življenje
11 Š. Hauko: Prekmurski totem in grob prof. dr. Vaneka Šiftarja
12 Spominski objekti (žlindra, okrvavljena zemlja, del oltarja, kapnik, ožgana strešna opeka)

ŠT.	BOTANIČNO IME	SLOVENSKO IME
01	*Rosa* 'Poésie'	grmasta roža 'Poésie'
02	*Tilia cordata*	lipovec
03	*Magnolia x soulangiana* 'Rustica Rubra'	tulipanasta magnolija
04	*Magnolia x soulangiana* 'Alba Superba'	tulipanasta magnolija
05	*Pyrus communis*	hruška 'Zelena poletna magdalenka'
06	*Pinus sylvestris*	rdeči bor
07	*Picea omorika*	omorika
08	*Abies alba*	jelka
09	*Tsuga canadensis*	kanadska čuga
10	*Taxodium distichum*	močvirska cipresa
11	*Populus alba*	beli topol
12	*Aesculus parviflora*	grmasti divji kostanj
13	*Amorpha fruticosa*	amorfa
14	*Malus domestica* 'Pogačarka'	jablana 'Pogačarka'
15	*Platanus x hispanica*	javorolistna platana
16	*Liquidambar styraciflua*	ambrovec
17	*Picea abies*	smreka
18	*Quercus rubra*	rdeči hrast
19	*Fraxinus americana*	ameriški jesen
20	*Carpinus betulus*	beli gaber
21	*Hedera hibernica*	irski bršljan
22	*Fagus sylvatica*	bukev
23	*Cladrastis kentukea*	kentaški rumeni les
24	*Tilia platyphyllos*	velikolistna lipa
25	*Carpinus betulus*	gaber
26	*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia'	sršajevolistna bukev
27	*Fagus sylvatica* 'Pendula'	povešava bukev
28	*Acer pseudoplatanus*	gorski javor
29	*Quercus robur*	dob
30	*Fagus sylvatica*	bukev
31	*Liquidambar styraciflua*	ambrovec
32	*Fagus sylvatica* 'Dawyck'	stebrasta bukev
33	*Pinus nigra*	črni bor
34	*Cryptomeria japonica*	japonska kriptomerija
35	*Parrotia persica*	parocija
36	*Abies nordmanniana*	kavkaška jelka
37	*Betula pendula*	navadna breza
38	*Aesculus turbinata*	japonski divji kostanj
39	*Malus domestica* 'Mošancelj'	jablana 'Mošancelj'

Rumeni sleč Rhododendron luteum v polnem cvetu

Seznam izbrane drevnine v Vrtu

40	*Syringa vulgaris*	španski bezeg
41	*Ginkgo biloba*	dvokrpi ginko
42	*Cornus kousa*	kitajski dren cvetnik
43	*Abies nordmanniana*	kavkaška jelka
44	*Picea pungens* 'Glauca'	siva bodeča smreka
45	*Prunus pendula* 'Pendula Rosea'	prevešajoča rožnato cvetoča zimska češnja
46	*Liquidambar styraciflua*	ambrovec
47	*Tilia americana*	ameriška lipa
48	*Picea abies* 'Inversa'	smreka 'Inversa'
49	*Pyrus communis* 'Rumenka'	hruška 'Rumenka'
50	*Hamamelis x intermedia* 'Feuerzauber'	nepozebnik 'Feuerzauber'
51	*Fraxinus excelsior* 'Pendula'	povešavi veliki jesen
52	*Tsuga canadensis* 'Pendula'	povešava kanadska čuga
53	*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'	rdečkasta bukev
54	*Pinus strobus*	gladki bor
55	*Cercis siliquastrum*	judeževec
56	*Picea orientalis* 'Aureospicata'	kavkaška smreka 'Aureospicata'
57	*Torreya californica*	kalifornijska toreja
58	*Pyrus nivalis* 'Lašprnja'	zimska hruška 'Lašprnja'
59	*Sorbus torminalis*	brek
60	*Halesia carolina*	malocvetna halezija
61	*Acer saccharum*	sladkorni javor
62	*Fagus sylvatica* 'Zlatia'	rumenolistna bukev 'Zlatia'
63	*Acer cissifolium*	vitolisten javor
64	*Corylus colurna*	turška leska
65	*Acer platanoides* 'Royal Red'	ostrolistni javor
66	*Abies cilicica*	ciliciška (turška) jelka
67	*Picea orientalis*	kavkaška smreka
68	*Picea abies* 'Crastonii'	smreka 'Crastonii'
69	*Picea abies* 'Acrocona'	smreka 'Acrocona'
70	*Caragana arborescens* 'Lorbergii'	nacepljenolistna karagana
71	*Gymnocladus diocius*	rogovilar
72	*Populus nigra* 'Italica'	črni topol 'Italica'
73	*Gleditsia triacanthos* 'Sunburst'	rumenolistna gledičija 'Sunburst'
74	*Juglans regia*	oreh
75	*Ailanthus altissima*	pajesen

Močvirska cipresa Taxodium distichum spomladi

*Spominska drevnina je označena rdeče.

76	Castanea sativa var. *marrone*	kostanj maron
77	*Ginkgo biloba*	ginko
78	*Tilia platyphyllos*	lipa
79	*Sorbus aucuparia*	jerebika
80	*Sequoiadendron giganteum*	mamutovec
81	*Quercus frainetto*	sladun
82	*Rosa* 'Prešeren'	vrtnica sorte 'Prešeren'
83	*Rosa* 'Trubar'	vrtnica sorte 'Trubar'
84	*Prunus serotina*	pozna češnja
85	*Comus mas*	rumeni dren
86	*Comus sanguinea*	rdeči dren
87	*Comus kousa* 'China Girl'	japonski dren cvetnik 'China Girl'
88	*Pinus mugo*	rušje
89	*Salix x sepulcralis* 'Chrysocoma'	povešava vrba
90	*Viburnum opulus*	brogovita
91	*Salix integra* 'Hakuro Nishiki'	japonska pisanolistna vrba 'Hakuro Nishiki'
92	*Salix x sepulcralis* 'Chrysocoma'	povešava vrba
93	*Quercus robur* 'Fastigiata'	stabrasti hrast dob
94	*Hibiscus syriacus* 'Dulce Brabant'	sirski oslez 'Dulce Brabant'
95	*Malus domestica* 'Zlata Parmena'	Trubarjeva jablana
96	*Rosa* 'Prince Napoleon'	vrtnica burbonka 'Prince Napoleon'
97	*Laburnum alpinum*	alpski nagnoj
98	*Pyrus sp.*	hruška

Zgoraj: Kitajski dren cvetnik Cornus kousa

Desno: Stara prekmurska sorta hruške Pyrus nivalis 'Lašprnja'

*Spominska drevnina je označena rdeče.

Organ upravljanja Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 je Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Za vsebino dokumenta je odgovorna Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija na Petanjcih.

© 2018, Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci

Založnik in izdajatelj
Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci

Urednica
dr. Tanja Simonič Korošak

Avtorji besedila
dr. Tanja Simonič Korošak, Marjan Šiftar, Lela Njatin, akad. prof. dr. Anton Vratuša, Tanja Grmovšek

Popis rastlin
prof. dr. Aleksander Šiftar, dr. Tanja Simonič Korošak, Tanja Grmovšek

Fotografije
Ernest Ebenšpanger, Tomo Jesenično, Igor Lapajne, Tanja Simonič Korošak, Marjan Šiftar

Grafično oblikovanje
Tomaž Ebenšpanger

Priprava karte
Tomaž Ebenšpanger

Grafična priprava za tisk in tisk
Tiskarna aiP Praprotnik, Černelavci

Naklada
1000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

635:712.2(497.4Petanjci)
712.253:58:069.029(497.4Petanjci)

VRT spominov in tovarištva na Petanjcih : vodnik / [avtorji besedila Tanja Simonič Korošak ... [et al.] ; urednica Tanja Simonič Korošak ; popis rastlin Aleksander Šiftar, Tanja Simonič Korošak, Tanja Grmovšek ; fotografije Ernest Ebenšpanger ... [et al.] ; priprava karte Tomaž Ebenšpanger]. - 2. dopolnjena izd. - Petanjci : Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2018

ISBN 978-961-91594-9-1
1. Simonič, Tanja
COBISS.SI-ID 93997825

PONATIS – druga dopolnjena izdaja; Vodnik je bil oblikovan in prvič natisnjen v okviru projekta *'Revitalizacija spominskega vrta Petanjci'*, leta 2013 ob finančni pomoči Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželj. Organ upravljanja Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 je bilo Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Za vsebino dokumenta je odgovorna Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija na Petanjcih.

Projekt delno financira EU.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

ISBN 978-961-91594-9-1